
BEANTWOORDING REACTIES
op de
Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau
Windpark Midden-Betuwe

datum: 22 maart 2021

status: definitief

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Leeswijzer	3
Overzicht van wijzigingen	3
A. Adviesreacties van vooroverlegpartners.....	4
A1 – Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden	4
A2 – Gemeente Beuningen	7
A3 – TenneT	8
A4 – Veiligheidsregio Gelderland-Zuid.....	11
A5 – Gemeente Lingewaard.....	13
A6 – Provincie Gelderland.....	13
A7 – Gemeente Nijmegen.....	14
B. Overige inspraakreacties	16
R1 – Particuliere indiener.....	16
R2 – Particuliere indiener.....	23
R3 – Particuliere indiener.....	24
R4 – Particuliere indiener.....	30
R5 – Particuliere indiener.....	33
R6 – Stichting Beheer Bedrijvenpark De Schalm.....	37
R7 – Vangoud Advocaten namens Stichting Het Lijndensche Fonds voor Kerk en Zending	39
R8 – CNME Hemmen.....	40
R9 – Particuliere indiener.....	41
R10 – Particuliere indiener.....	41
R11 – Particuliere indiener.....	52
R12 – Particuliere indiener.....	63
R13 – Particuliere indiener.....	63

Inleiding

De concept notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het CombiMER Windpark Midden-Betuwe heeft van 19 november tot en met 30 december 2020 ter inzage gelegen. Gedurende deze termijn zijn 20 reacties ingediend, waaronder zeven reacties van een (wettelijke-)vooroverlegpartners.

Alle reacties zijn tijdig ingekomen en zijn in de afweging van de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen milieueffectrapport (MER) betrokken.

In dit document worden de reacties beantwoord. Hierbij is een verkorte weergave van elke reactie gepresenteerd. De teksten uit de reacties zijn letterlijk overgenomen in dit rapport. Bij de beoordeling van de reacties is steeds de volledige tekst van de ingediende reactie betrokken.

Indien een reactie aanleiding geeft om het MER anders in te steken dan in de concept notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) is voorgesteld, is dit in een aparte kolom aangegeven. Daarnaast wordt aan het eind van deze inleiding een opsomming gegeven van deze punten.

In verband met toepassing van de Wet bescherming persoonsgegevens zijn de reacties van natuurlijke personen in openbare versies van deze nota geanonimiseerd weergegeven.

Figuur 1 - Schematische weergave reikwijdte en detailniveau van het op te stellen CombiMER Windpark Midden-Betuwe

Leeswijzer

De ingediende reacties zijn onderverdeeld in adviezen van vooroverlegpartners (A1 t/m A7) en reacties van inwoners (R1 t/m R13).

Overzicht van wijzigingen

De verschillende adviezen en reacties leiden tot de volgende aanpassingen in de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen MER:

- De meest recente versie (mei 2020) van het Handboek Risicozonering Windturbines wordt gehanteerd.
- De adviesafstand voor hoogspanningsinfrastructuur wordt ook aangehouden voor installaties (transformatorstations van wezenlijk belang) van Tennet.
- Beide hoogspanningsverbindingen die door de indiener worden genoemd zullen correct worden gepresenteerd en benoemd.
- Expliciet benoemen van de Betuweroute en het Basisnet in de teksten over externe veiligheid.

A. Adviesreacties van vooroverlegpartners

A1 – Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Naam instantie/indiener:		Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden	
Datum inspraakreactie:		14 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Binnen het zoekgebied bevinden zich naast woningen en bedrijfsgebouwen ook gasleidingen, spoorlijnen en een verkeersader. Er vindt binnen het zoekgebied transport van gevaarlijke stoffen plaats. De voorgenomen ontwikkeling heeft gevolgen voor de fysieke veiligheid voor de omgeving.	De aanwezigheid van infrastructurele werken zoals gasleidingen, spoorlijnen en verkeersaders in of nabij het zoekgebied is bij de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe bekend. In het MER zullen de risico's in het kader van de externe veiligheid grondig worden onderzocht.	nee
2	De gezondheidseffecten van windturbines zijn zowel fysiek als persoonlijk/contextueel/situationeel van aard.	Ter kennisname.	nee
3	Fysiek: geluidhinder, hinder door slagschaduw, hinder door flikkerlicht van de wieken, landschapsverandering en -beleving. Geluidhinder is het belangrijkste en bewezen fysieke effect. Het typische karakter van het geluid (aerodynamische geluid van de rotorbladen) is de belangrijkste hinderoorzaak. De onderzoeksresultaten naar effecten op slaapverstoring zijn inconsistent. Voor wat betreft laag frequent geluid: er is geen bewijs dat de effecten van windturbinegeluid anders zijn dan die van andere bronnen die ook laagfrequent geluid produceren.	De milieueffecten geluid (en daaraan gerelateerde gezondheidseffecten), slagschaduw en invloed op landschap worden onderzocht ten behoeve van het MER. Daarbij wordt getoetst aan de beoordelingscriteria zoals benoemd in de concept NRD.	nee
4	Persoonlijke/contextuele/situationele aspecten die een rol spelen: profijt, houding en verwachting, proces rond de plaatsing, ervaring van opdringerigheid, invloed en betrokkenheid, geluidgevoeligheid, media-aandacht en controle.	De genoemde persoonlijke, contextuele en situationele aspecten zijn geen milieueffecten en vallen daardoor niet binnen de reikwijdte van het MER. Wel achten de gemeenten deze aspecten van groot belang in het proces om te komen tot Windpark Midden-Betuwe en het bereiken van maatschappelijke acceptatie van de ontwikkeling. Ten behoeve van dit project is een participatie- en	nee

		communicatieplan opgesteld. Het participatieplan biedt ruime mogelijkheden voor proces- en projectparticipatie. Ten behoeve van de projectparticipatie zijn diverse vormen mogelijk zoals (individuele) vergoedingen voor de directe omgeving en de mogelijkheid voor coöperatief eigendom voor inwoners. Voor wat betreft de procesparticipatie is de vorming van een 'Gebiedstafel' het meest in het oog springend. In de Gebiedstafel geven omwonenden van het windpark, grondeigenaren en andere stakeholders advies over het project.	
5	Op basis van de NRD acht ik de veiligheidsaspecten bereikbaarheid, bestrijdbaarheid en zelfredzaamheid bij incidenten als gevolg van het falen van een windturbine relevant voor het onderzoek en adviseer ik u deze in de scope van het MER op te nemen.	Ten behoeve van het MER wordt een externe veiligheidsonderzoek uitgevoerd. Hierin worden de veiligheidsrisico's en de toename daarvan, als gevolg van de plaatsing van de windturbines, onderzocht. Veiligheidsaspecten zoals bereikbaarheid, bestrijdbaarheid en zelfredzaamheid zijn op het detailniveau van het op te stellen MER niet onderscheidend voor de alternatievenvergelijking.	nee
6	De reikwijdte van gezondheidseffecten is altijd relevant. Geef daarom een goede motivatie en beschrijving van het studiegebied.	Ten aanzien van gezondheid is alleen het milieueffect geluid t.g.v. windturbines relevant. In het MER wordt de reikwijdte van dit milieueffect beoordeeld aan de hand van twee beoordelingscriteria; aantal woningen binnen de 47 dB Lden-contour en aantal woningen binnen de 42 dB Lden-contour. De reikwijdte van de gezondheidseffecten binnen en buiten het zoekgebied worden hiermee in het MER inzichtelijk gemaakt.	nee
7	In alles geldt dat bewoners inzicht krijgen in wat er gebeurt. Goede informatievoorziening en communicatie met bewoners over de keuze en inzet van maatregelen is belangrijk. Ook hoe na realisatie effecten worden gemonitord, met het oog op eventuele interventies wanneer niet aan de beoogde omgevingskwaliteit wordt voldaan. Aandacht voor persoonlijke/contextuele/situationele aspecten heeft een positieve invloed op de (ervaren) gezondheid. Gebruik bijvoorbeeld de Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land.	De gemeenten achten goede informatievoorziening en communicatie van groot belang in het proces om te komen tot Windpark Midden-Betuwe, maar ook na ontwikkeling hiervan. Zoals hierboven beschreven bij punt 4 is een participatie- en communicatieplan opgesteld. Dit plan is gebaseerd op de Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land.	nee
8	Breng van alle woningen binnen het studiegebied	In het MER worden het aantal woningen binnen de 47 dB Lden	nee

	(richtafstanden van bijvoorbeeld 500 en 1000 meter) de aantallen geluidgehinderde woningen boven de toetswaarden (47 dB Lden, 41 dB Lnight en 42 dB Lden) én tevens de geluidbelasting in beeld;	en 42 dB Lden als beoordelingscriteria gebruikt, zoals beschreven in de concept NRD. Uit de praktijk blijkt dat wanneer er aan de 47 dB Lden wordt voldaan, er ook aan de 41 dB Lnight wordt voldaan. Daarnaast zal het uit te voeren akoestische onderzoek een bijlage bevatten met de te verwachten geluidsbelasting per woning, in lijn met het advies van de indiener.	
9	Breng de geluidbelasting ook in beeld aan de hand van opstellingsalternatieven.	Zoals beschreven in de NRD zal in het projectMER-gedeelte de impact van de verschillende milieuaspecten, waaronder ook geluid, worden onderzocht aan de hand van opstellingsalternatieven. Dit in lijn met het advies van de indiener.	nee
10	Maak onderscheid in dag, avond en nacht opdat hier goed inzicht in wordt verkregen.	Ten aanzien van geluid is het niet goed mogelijk om inzicht te verschaffen in de verschillen tussen de geluidsniveaus overdag, 's avonds en 's nachts. Deze zijn immers mede afhankelijk van de windsnelheden en deze variëren. Zoals beschreven in de NRD zal in het MER worden getoetst aan de wettelijke norm uit het Activiteitenbesluit. Volgens dit besluit is de maximaal toegestane waarde als gevolg van een windpark ter plaatse van geluidsgevoelige objecten ¹ 47 dB Lden en 41 dB Lnight. De Lden (Engels: Level day-evening-night) is een maat om de geluidsbelasting door omgevingslawaai uit te drukken. Hierbij wordt de geluidsbelasting die optreedt gedurende de nacht en de avond zwaarder meegewogen dan geluid overdag. Met de norm wordt recht gedaan aan het feit dat geluid 's nachts en 's avonds als storender ervaren kan worden dan overdag. Dit zal in het MER opnieuw worden toegelicht.	nee
11	Voeg het aantal woningen binnen de 45 dB Lden contour toe als beoordelingscriterium. Wij vragen dit met nadruk omdat de WHO deze waarde (overeenkomend met een percentage ernstige hinder van 10%) als een maximaal geluidsniveau door	In het MER worden het aantal woningen binnen de 47 dB Lden en 42 dB Lden als beoordelingscriteria gebruikt. Deze twee beoordelingscriteria zijn voldoende onderscheidend en geven daarmee het juiste inzicht om de opstellingsalternatieven met	nee

¹ Onder geluidsgevoelige objecten worden verstaan: woningen, onderwijsgebouwen, ziekenhuizen, verpleeghuizen, verzorgingstehuizen, psychiatrische inrichtingen, kinderdagverblijven, woonwagendplaatsen en ligplaatsen voor woonschepen. Bron: Wet geluidhinder. Ook percelen die zijn bestemd voor wonen maar waar nog niet is gebouwd vallen onder deze noemer.

	windturbines adviseert.	elkaar te vergelijken. Het hanteren van een aanvullend beoordelingscriterium gelieerd aan de 45 dB Lden contour heeft weinig toegevoegde waarde in het kader van de alternatievergelijking. De gemeenten wijzen er daarnaast op dat het overlastpercentage dat indiener aanhaalt alleen geldt voor woningen die precies op, of net onder, de desbetreffende geluidswaarden worden belast. Het percentage van alle omwonenden dat overlast ervaart is dus lager.	
12	Het is zeker goed de cumulatieve geluidbelasting ook in beeld te brengen maar de Gezondheidseffectscreening (GES) als beoordelingscriterium voor de cumulatieve geluidbelasting vinden wij niet geschikt. De indeling in klassen is te groot om hier op lokaal niveau enig onderscheidend vermogen te hebben. Daarnaast is het GES handboek op de informatie over windturbines gedateerd. De cumulatieve geluidbelasting kan kwalitatief worden beoordeeld aan de hand van de GGD-richtlijn omgevingsgeluid en gezondheid https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/2019-0177.pdf. Voor gezondheid is een waarde van 50 dB Lden en 40 dB Lnight of lager op de gevel van een gebouw gewenst. Onder deze waarden is een goede akoestische kwaliteit van de leefomgeving bereikt. Breng in beeld hoeveel woningen hoger worden blootgesteld dan 50 dB Lden en/of 40 dB Lnight.	De cumulatieve geluidsbelasting (Lcum) kan worden omgerekend naar een GES-score per woning. Op deze manier krijgt elke maatgevende woning een GES-score. Een GES-score is een getal van 0 t/m 8, waarbij bij score 6 het Maximaal Toelaatbare Risico wordt overschreden. Juist door dit grote aantal klassen (0 t/m 8) wordt een beter inzicht gegeven in de te verwachten effecten op de milieugezondheidskwaliteit dan wanneer enkel in beeld wordt gebracht hoeveel woningen hoger worden blootgesteld dan 50 dB Lden en/of 40 dB Lnight. Overigens wordt opgemerkt dat GES-score 2 de voorgestelde waarde van 50 dB Lden omvat (48 – 52 dB Lcum).	nee
Conclusie:			
Het advies van Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

A2 – Gemeente Beuningen

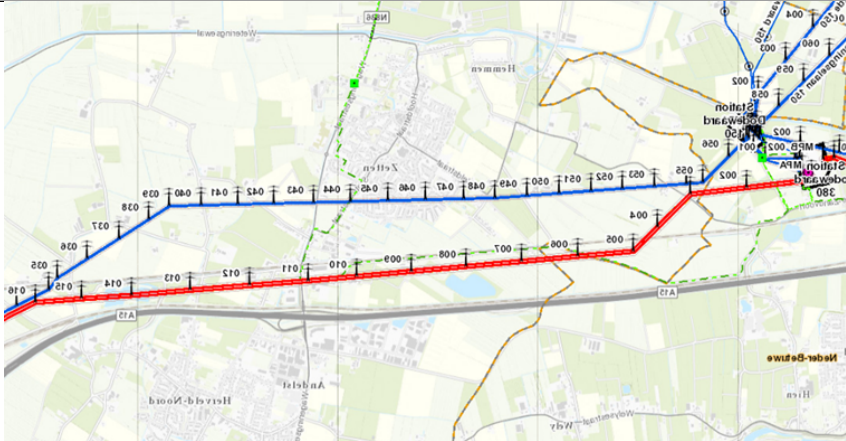
Naam instantie/indiener:	Gemeente Beuningen
Datum inspraakreactie	29 december 2020
Inspraakreactie:	

Nr.	Tekst uit inspraakreactie	Beantwoording	Aanpassing R&D?
1	Dank voor het toezenden van de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau. Na het lezen van de concept-NRD komen we tot de conclusie dat het zoekgebied op zo'n afstand ligt dat wij op dit moment geen aanvullende opmerkingen of advies hebben. Wel blijven wij graag deel uitmaken als overlegpartner van de ruimtelijke procedure. Zeker wanneer de plannen concreter worden en duidelijk is waar de turbines gerealiseerd gaan worden en daarmee het effect op landschap en milieu inzichtelijk wordt. Ook bij de vervolgpcedure worden wij daarom graag betrokken op de momenten dat dat kan.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe nemen dit ter kennisneming aan en zullen indiener op de hoogte houden van de plannen.	nee
Conclusie			
Het advies van de Gemeente Beuningen leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

A3 – TenneT

Naam instantie/indiener:		TenneT	
Datum inspraakreactie:		21 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Nabij het toekomstige windpark Midden-Betuwe bevinden zich de volgende assets die in eigendom en beheer zijn van TenneT: - 380.000 Volt hoogspanningsverbinding Dodewaard-Doetinchem met een bijbehorende belemmerde strook van 36 meter ter weerszijden van het hart van de verbinding (totale breedte 72 meter), - 150.000 Volt hoogspanningsverbinding Nijmegen- Dodewaard met een bijbehorende belemmerde strook van 22,5 meter ter weerszijden van het hart van de verbinding (totale breedte 45 meter), - Hoogspanningsstation Dodewaard.	Ter kennisname.	nee
2	Bij de Elektriciteitswet 1998 (de "E-wet") is TenneT aangewezen als beheerder	Ter kennisname.	nee

van het landelijk hoogspanningsnet. Zij is daarmee verantwoordelijk voor een ongestoorde werking van dit net. Een zeer belangrijke kerntaak van TenneT is dan ook het optimaal beheren, onderhouden en veiligstellen van nieuw te realiseren en gerealiseerde assets ten behoeve van een ongestoorde ligging daarvan gedurende de gehele levensfase. Uitgangspunt is dat deze vitale en zware infrastructuur een gepaste bescherming kent, verankerd in een duurzaam liggingsregime. De aanwezigheid van deze hoogspanningsverbindingen kan beperkingen opleveren voor het gebruik van de gronden. Hierbij zijn onder meer aspecten aan de orde waaronder de veiligheid van personen en goederen, de aan te houden veiligheidsafstanden, de bereikbaarheid van de hoogspanningsverbindingen en de benodigde ruimte voor het uitvoeren van onderhouds- en herstelwerkzaamheden De assets van TenneT, zowel boven- als ondergronds, zijn van groot belang voor de leveringszekerheid van elektriciteit in Nederland en daarnaast ook ruimtelijk relevant. Ten behoeve van de leveringszekerheid en het zo efficiënt mogelijk gebruik kunnen maken van onze assets is het van groot belang dat deze assets te allen tijde bereikbaar zijn en blijven voor onderhoud, storingen en/of calamiteiten en daarnaast zoveel als mogelijk ongestoord kunnen blijven liggen c.q. aanwezig te zijn. Windturbines kunnen de leveringszekerheid in gevaar brengen doordat er een kans bestaat dat een falende windturbine (of onderdelen daarvan) de hoogspanningsinfrastructuur van TenneT (deels) beschadigt. Een onderbreking van de leveringszekerheid doordat een falende windturbine of onderdeel hiervan onze hoogspanningsverbinding zou treffen is niet wenselijk en zou inhouden dat een groot gedeelte van de maatschappij in haar dagelijks functioneren wordt belemmerd.		
Zoals u op de onderstaande afbeeldingen kunt zien, bevinden er zich meerdere assets van TenneT in de nabijheid van het zoekgebied voor het betreffende windpark. Wij geven u vooraf mee dat wij gelet op onze belangen moeite hebben met het zoekgebied.	Ter kennisname.	nee

			
5	Wij geven u tevens mee dat we geen toename van risico accepteren op het station Dodewaard en de 380kV-lijn Dodewaard-Doetinchem. Mogelijk liggen er meerdere hoogspanningslijnen binnen de invloedsfeer van het zoekgebied. Ook bij de 150kV-lijnen in de omgeving van het zoekgebied kunnen we weinig toename van risico accepteren.	Zoals beschreven in de concept NRD zal in het externe veiligheidsonderzoek ten behoeve van het MER worden getoetst aan de adviesafstanden van het Handboek Risicozonering Windturbines. Indien de windturbines binnen de adviesafstand (hoogste waarde van de maximale werpafstand bij nominaal toerental en tiphoogte) staan wordt met Tennet in overleg getreden.	nee
6	Op bladzijde 26 van de concept-NRD geeft u aan dat het Handboek Risicozonering windturbines van 2014 (HRW 2014) richtlijnen geeft om de risico's rond windturbines te toetsen. U heeft deze toets nog niet uitgevoerd. TenneT heeft dan ook niet kunnen beoordelen of wordt voldaan aan de door TenneT gewenste afstanden zoals genoemd in het HRW 2014. Hierdoor kan geen inschatting worden gemaakt omtrent het risico dat wordt gelopen ten aanzien van de leveringszekerheid als gevolg van de plaatsing van de windturbine en kan ook geen uitspraak worden gedaan of plaatsing van de windturbine door TenneT geaccepteerd kan worden. Verzocht wordt een dergelijke toetsing alsnog uit te voeren en, zoals u aangeeft op bladzijde 37 van de concept-NRD, hierover in overleg te treden met TenneT.	Zoals hierboven en in de concept NRD beschreven zal in het MER worden getoetst aan de adviesafstanden van het Handboek Risicozonering Windturbines. Indien één van de windturbineposities uit het voorkeursalternatief zich binnen de adviesafstanden van het Handboek Risicozonering Windturbines bevindt, wordt met Tennet in overleg getreden.	nee
7	Ter informatie, het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat bracht eerder dit jaar een update uit van het Handboek Risicozonering Windturbines (2014). Het handboek bestaat uit een <u>Handreiking Risicozonering Windturbines (Infomil)</u> (versie mei 2020) en een <u>Handleiding Omgevingsveiligheid Module IV Specifieke rekenvoorschriften (RIVM)</u>.	De genoemde update van het Handboek Risicozonering Windturbines is ons bekend, deze meest recente versie (mei 2020) zal worden aangehouden bij het externe veiligheidsonderzoek ten behoeve van het MER.	ja

	Alle informatie is te vinden op de site van RVO via de volgende link: https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/windenergie-op-land/milieu-en-omgeving/risicozonering/activiteitenbesluit	De adviesafstanden voor hoogspanningsinfrastructuur zijn niet gewijzigd t.o.v. de versie 2014.	
8	Ter bescherming van de belangen van TenneT verzoek ik uw medewerking om onderstaande toevoegingen en/of wijzigingen op te nemen in de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau.	Ter kennisname.	nee
9	Op bladzijde 27 beschrijft u het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi) en het Besluit externe veiligheid buisleidingen (BevB). Wij attenderen u erop dat de installaties van TenneT niet vallen onder Bevb / Bevi (geen risicovolle installaties). Wij verzoeken u aan de hand van de meest recente Handreiking Risicozonering Windturbines (mei 2020) de informatie op een juiste manier te verwoorden.	Bij de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe is bekend dat het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi) en het Besluit externe veiligheid buisleidingen (BevB) niet van toepassing zijn op de installaties van TenneT. In aanvulling op de tekst op bladzijde 26 van het concept NRD wordt de adviesafstand t.o.v. hoogspanningslijnen in de op te stellen MER ook toegepast op installaties van TenneT.	ja
10	In de nabijheid van het geplande gebied zijn meerdere hoogspanningsverbindingen gesitueerd. Aan de noordzijde van het plangebied bevindt zich de 150.000 Volt hoogspanningsverbinding Nijmegen- Dodewaard, aan de zuidzijde bevindt zich de 380.000 Volt hoogspanningsverbinding Dodewaard-Doetinchem. Op bladzijde 37 van de concept-NRD staat dat zich aan de noordzijde van het plangebied zich de hoogspanningsverbinding 150 kV Druten – Teersdijk bevindt. De naamgeving is niet correct.	Het klopt dat de naamgeving in de concept NRD van de 150.000 Volt hoogspanningsverbinding Nijmegen-Dodewaard foutief is. Beide hoogspanningsverbindingen die door de indiener worden genoemd zullen correct worden gepresenteerd en benoemd in de op te stellen MER.	ja
11	TenneT bereidt zich voor op de Omgevingswet en werkt daarom onder andere aan een staalkaart voor het hoogspanningsnet in omgevingsplannen. Omdat in omgevingsplannen, meer dan in bestemmingsplannen, zal worden gestuurd op doelstellingen, zal de staalkaart vanuit de doelstelling van TenneT worden geformuleerd. Die doelstelling wordt uitgewerkt in bouwstenen voor het omgevingsplan. Naar verwachting is de staalkaart begin 2021 gereed. Daarna zal deze aan de bevoegde gezagen worden gestuurd met het aanbod van TenneT om mee te denken met het op duurzame wijze opnemen van het hoogspanningsnet in omgevingsplannen. Als landelijk netbeheerder is TenneT omwille van de leveringszekerheid verantwoordelijk voor het realiseren en in stand houden van een robuust en	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe nemen deze opmerkingen ter kennisneming aan en worden te zijner tijd graag uitgenodigd om mee te denken over het op duurzame wijze opnemen van het hoogspanningsnet in hun omgevingsplannen.	nee

veilig landelijk hoogspanningsnet. Grootschalig falen van het landelijk hoogspanningsnet kan leiden tot maatschappelijke ontwrichting. Aan het voorkomen daarvan, draagt een goede publiekrechtelijke bescherming bij. Dat is des te meer van belang, nu de samenleving vanwege de energietransitie in toenemende mate afhankelijk wordt van (duurzaam opgewekte) elektriciteit die wordt getransporteerd via het landelijke hoogspanningsnet.		
Conclusie		
Het advies van TenneT leidt tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER: - De meest recente versie (mei 2020) van het Handboek Risicozonering Windturbines wordt gehanteerd. - De adviesafstand voor hoogspanningsinfrastructuur wordt ook aangehouden voor installaties (van wezenlijk belang) van Tennet. - Beide hoogspanningsverbindingen die door de indiener worden genoemd zullen correct worden gepresenteerd en benoemd.		

A4 – Veiligheidsregio Gelderland-Zuid

Naam instantie/indiener:		Veiligheidsregio Gelderland-Zuid	
Datum inspraakreactie:		30 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	In de concept-notitie wordt zowel in paragraaf 4.5 als in paragraaf 5.5 niet specifiek gerefereerd naar de Betuweroute (en het substantiële vervoer van gevaarlijke stoffen over deze goederenspoorlijn). Wij verzoeken u de Betuweroute specifiek mee te nemen in uw beschouwingen en afwegingen met betrekking tot eventuele risicoverhogende domino-effecten van de windturbines richting omliggende bedrijven met en vervoersassen voor gevaarlijke stoffen.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe zijn het er mee eens dat de Betuweroute specifiek dient te worden beschouwd in relatie tot het milieuthema externe veiligheid. Hoewel in de concept NRD niet expliciet aan deze route wordt gerefereerd bij de beschouwing van het milieuthema externe veiligheid, zullen in het externe veiligheidsonderzoek ten behoeve van het MER spoorwegen (en dus de Betuweroute) en het Basisnet (en dus de Betuweroute) uiteraard worden beschouwd.	ja
2	Daarnaast dient ons inziens bij de plaatsing van de turbines en bijbehorende infrastructuur ook rekening gehouden te worden met de bereikbaarheid voor hulpdiensten van de Betuweroute en bijbehorende	Gezien het voornemen te voldoen aan de adviesafstand van ProRail betreffende de plaatsing van windturbines langs spoorlijnen, is	nee

	bluswatervoorziening. Hiervoor is namelijk een stelsel van paden, opstelplaatsen, toegangspoorten en -deuren en bluswatervoorzieningen ontwikkeld. Plaatsing van de windturbines mag ons inziens in beginsel geen afbreuk doen aan de mogelijkheden voor hulpdiensten om een ongeval op de Betuweroute te bestrijden.	gezien deze onderlinge afstand de verwachting dat plaatsing van de windturbines niet van invloed is op de bereikbaarheid voor hulpdiensten van de Betuweroute en bijbehorende bluswatervoorziening. Nadat een voorkeursalternatief is gekozen en hiervoor een omgevingsvergunningaanvraag wordt ingediend, kan door indiener beoordeeld worden of de positionering van de windturbines geen afbreuk doen aan de mogelijkheden voor hulpdiensten om een ongeval op de Betuweroute te bestrijden	
Conclusie			
Het advies van de Veiligheidsregio Gelderland-Zuid leidt tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER: - Expliciet benoemen van de Betuweroute en het Basisnet in de teksten over externe veiligheid.			

A5 – Gemeente Lingewaard

Naam instantie/indiener:		Gemeente Lingewaard	
Datum inspraakreactie:		23 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Hartelijk dank voor uw brief van 24 november jl. met het verzoek om advies over de concept-NRD windpark Midden-Betuwe. Wij waarderen het dat u ons betreft in uw plannen en blijven graag op de hoogte. Wij hebben geen opmerkingen op de concept NRD Midden-Betuwe. Wij denken wel dat uw plan een belangrijke bijdrage zou kunnen leveren aan de duurzaamheidsdoelstellingen uit de RES. En ook nog eens een positieve invloed heeft op de zon-wind verhouding van de voorgenomen duurzame energieprojecten in onze regio. Veel succes met jullie project Windpark Midden-Betuwe.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe waarderen de input van de indiener en nemen de opmerkingen ter kennisneming aan.	nee

Conclusie
Het advies van de Gemeente Lingewaard leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.

A6 – Provincie Gelderland

Naam instantie/indiener:	Provincie Gelderland		
Datum inspraakreactie:	23 december 2020		
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Deze NRD heeft betrekking op de realisatie van 8 tot 10 windmolens langs de A15 tussen Dodewaard en Zetten. Wij zijn er erg over te spreken dat u als gemeenten samenwerkt om dit windpark te realiseren. Hiermee levert u een waardevolle bijdrage aan de energietransitie en onze gezamenlijke ambitie om energieneutraal te zijn in 2050. Deze NRD dient als voorbereiding voor het op te stellen milieueffectrapport (MER) en geeft de kaders aan waaraan deze ontwikkeling zal worden getoetst in het MER. Wij zien dit plangebied als een geschikte locatie voor windenergie. We zien op voorhand geen ruimtelijke belemmeringen.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe waarderen deze input van de indiener en nemen de opmerking ter kennisneming aan.	nee
2	Een deel van het te onderzoeken gebied valt binnen het Nationaal Landschap Rivierenland deelgebied Maurik, Kesteren, Ochten. In het MER onderzoekt u dan ook de mogelijke effecten van het windpark op het gebied en landschap.	Ter kennisname.	nee
3	Daarnaast gaat u in het MER ook in op autonome ontwikkelingen waaronder het Zonnepark Hemmen. Graag zouden wij de eventuele meekoppelkansen van dit windpark met het zonnepark onderzocht zien in het MER. Wij denken daarbij aan de mogelijkheden voor landschappelijke inpassing, beperken van de impact op het landschap en voor gedeeld gebruik van de kabelinfrastructuur.	Voor de beoordeling van de opstellingsalternatieven op het milieuthema ‘landschap’, kan de autonome ontwikkeling ‘Zonnepark Hemmen’ inclusief de bijbehorende de landschappelijke inpassing van invloed zijn. Wel dient opgemerkt te worden dat het zonnepark en het beoogde windpark zich op een verschillend schaalniveau profileren (lokaal vs. regionaal). Eventuele meekoppelkansen op het gebied van	nee

		gedeeld gebruik van de kabelinfrastructuur is niet dusdanig onderscheidend voor de alternatievenvergelijking dat dit hoeft te worden onderzocht in het MER.	
Conclusie			
Het advies van de Provincie Gelderland leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

A7 – Gemeente Nijmegen

Naam instantie/indiener:		Gemeente Nijmegen	
Datum inspraakreactie:		24 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Hartelijk dank voor uw brief over de concept-NRD voor Windpark Midden-Betuwe en uw verzoek om advies. De gemeente Nijmegen ziet het belang van windenergie en ondersteunt uw onderzoek naar de mogelijkheden voor windenergie langs de A15.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe waarderen de input van de indiener en nemen de opmerkingen ter kennisneming aan.	nee
2	Een suggestie die wij hebben is om in uw onderzoek maatregelen mee te nemen die vogelsterfte kunnen verminderen, zoals het zwart verven van een van de wieken. Uit recent onderzoek in Noorwegen is gebleken dat vogelsterfte hierdoor aanzienlijk afnam. Wellicht heeft een dergelijke maatregel ook in uw situatie een positieve invloed. We wensen u veel succes en blijven graag op de hoogte van de voortgang.	De gemeenten houden nieuwe onderzoek op het gebied van milieueffect-mitigerende maatregelen nauwlettend in de gaten. Het onderzoek in Noorwegen waarnaar door indiener wordt verwezen concludeerde een aanzienlijke reductie van aanvaringslachtoffers van zeearenden. Het is echter niet gezegd dat een dergelijke positief effect ook optreedt voor soorten die hier lokaal en in Nederland voorkomen. Naar verluidt werkt energiebedrijf en windparkontwikkelaar RWE aan het opzetten van een pilotproject in de Eemshaven om hier	nee

		nader onderzoek naar te doen in Nederland. Dit pilotproject is in afwachting van financiering.	
Conclusie			
Het advies van de Gemeente Nijmegen leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

B. Overige inspraakreacties

R1 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Dodewaard)	
Datum inspraakreactie:		2 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Geen onderbouwing noodzaak: Er wordt in genoemd concept NRD op geen enkele wijze een onderbouwing gegeven waaruit voor de burger kan blijken dat deze windturbines nodig zijn. Voor de burger komen deze windmolens dan ook letterlijk uit de lucht vallen.	Het Klimaatakkoord beschrijft de urgentie van het klimaatprobleem; voorkomen van opwarming van de aarde. In het akkoord maken Rijk, provincie en gemeenten (samen met bedrijven en maatschappelijke organisaties) afspraken over thema's die bijdragen aan het oplossen van dit probleem. Bijbehorend doel is in 2030 minimaal een 49% lagere uitstoot van broeikasgas dan in 1990. Op alle thema's is het noodzakelijk dat betrokken partijen werken aan terugdringen van de uitstoot; industrie, landbouw, mobiliteit, warmte en energiebesparing én opwek van duurzame energie. Over dat laatste hebben Gelderse gemeenten al afspraken gemaakt in het Gelders Energieakkoord; o.a. dat in 2023 minimaal 16% van het energieverbruik duurzaam opgewekt is, bijvoorbeeld met zonnepanelen of windturbines. Deze afspraken zijn ook opgenomen in het gemeentelijke duurzaamheidsbeleid; de Routekaart Duurzaamheid.	Nee
2	In genoemde NRD wordt melding gemaakt dat de gemeente Overbetuwe circa 12MW op wil wekken. Hoe komt de gemeente Overbetuwe op deze 12 MW. Is deze 12MW bepaald op grond van de "routekaart Duurzaam 2017-2020" van de gemeente Overbetuwe?	Gelders Energieakkoord en Routekaart Duurzaamheid gaan uit van minimaal 16% duurzaam opgewekte energie in 2023. Wij gaan hierbij uit van het totale energieverbruik van de inwoners, bedrijven en andere instellingen, zowel elektriciteit en warmte. Deze 16% komt in Overbetuwe neer op 567 TJ (terajoule, een eenheid voor energie). Het initiatief Windpark Midden-Betuwe draagt hier in Overbetuwe met 180 TJ substantieel aan bij. De aangehaalde 12 MW is inderdaad afkomstig uit de	Nee

		Routekaart. Daarin wordt gesteld dat dit ongeveer overeenkomt met 250 TJ. Relevant is dat dit ongeveer de helft is van de totale opgave. Vanuit de mogelijke belasting van het elektriciteitsnetwerk, hanteren de netbeheerders namelijk het uitgangspunt dat de verhouding tussen wind en zon het elektriciteitsnetwerk in balans moet zijn. Ze streven hierbij naar 50-50.	
3	Is deze routekaart nu aan het eind van 2020 nog wel actueel te noemen. Indien deze routekaart is gebruikt ter onderbouwing van de gestelde behoefte aan alternatieve energie, op grond waarvan zou dan de berekeningen betrouwbaar zijn? Op basis van welke berekeningen is dan de behoefte aan deze windmolens berekend? Welke cijfers zijn gebruikt voor deze berekeningen en op welke wijze zijn deze cijfers verkregen?	De cijfers die in Gelders Energieakkoord en Routekaart Duurzaamheid benoemd zijn, passen binnen de afspraken die in het Klimaatakkoord zijn opgenomen. Deze zijn ontleend aan landelijke monitoringscijfers die gemeenten en andere overheden raadplegen voor hun berekeningen.	Nee
4	Kan de gemeente Overbetuwe aangegeven wat op dit moment de exacte resultaten (cijfers) zijn van de "routekaart Duurzaam 2017-2020"? Heeft de gemeente Overbetuwe inzicht hoeveel alternatieve energie momenteel daadwerkelijk binnen de gemeente wordt opgewekt? Immers, een ieder kan constateren dat de burger de afgelopen 5 jaar heel veel heeft geïnvesteerd in zonnepanelen en woningisolatie. Daarnaast zijn de huidige nieuwbouwprojecten dusdanig dat dit energie neutrale woningen oplevert.	Gelders Energieakkoord en Routekaart Duurzaamheid voorzien in 567 TJ duurzaam opgewekte energie. Hiervoor zijn kleinschalige initiatieven van belang; in totaal circa 54 TJ (indicatie), o.a. zonnepanelen op dak. Ook zijn hiervoor grootschalige initiatieven noodzakelijk zoals zon- en windparken. Dit bovenop de inspanningen voor het verduurzamen van bestaande woningen en het bouwen van (bijna) energieneutrale nieuwbouwwoningen.	Nee
5	NB: In de gemeente Overbetuwe zijn twee zonneparken gepland (Hemmen en Valburg). Deze zouden gezamenlijk voldoende energie opleveren voor alle huishoudens in de gemeente Overbetuwe (bron: https://burgersgevenenergie.nl/zon/vergunning-voor-twee-zonneparken-inoverbetuwe).	Zonnepark Hemmen en Zonnepark Overbetuwe voorzien in 239 TJ. Daarmee behalen we de doelstelling van 567 TJ niet, ook niet als we kleinschalige initiatieven meetellen. Bovendien gaat het hier om voldoende energie voor de elektriciteit en niet die van warmte. Energieneutraliteit gaat ook over veel meer dan alleen huishoudens. Om energieneutraliteit te bereiken moet bijvoorbeeld ook het verbruik van bedrijvigheid (waaronder industrie) worden meegerekend.	Nee
6	Alle bovengenoemde vragen en opmerkingen zijn ook te stellen aan de gemeente Neder-Betuwe, want ook vanuit deze gemeente wordt de behoefte op geen enkele wijze onderbouwd.	De gemeenteraad van Neder-Betuwe heeft op 11 februari 2021 de Klimaatnota 2021-2025 vastgesteld. In deze nota is een onderbouwing opgenomen van de behoefte. Het	Nee

		energieverbruik in de gemeente bedraagt 2.464 TJ. Voor het jaar 2025 is een doelstelling van 40% duurzame energie geformuleerd. Dit komt neer op 986 TJ. Er wordt op dit moment reeds 434 TJ duurzaam opgewekt (elektriciteit en warmte). Er zijn voor twee zonneparken vergunningen verleend. Deze zullen in 2021/2022 in bedrijf worden genomen. Dit leidt tot een toename van 87 TJ. Een en ander leidt ertoe dat de concrete opgave zo'n 465 TJ bedraagt.	
7	We denken: In genoemd NRD wordt aangegeven dat de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe denken (blz 5) dat Windpark Midden-Betuwe een belangrijke bijdrage kan leveren aan de klimaatambitie. Prachtig dat men dit denkt, maar ik als burger heb meer aan een onderbouwing van deze uitspraak. Denken en feiten zijn twee verschillende grootheden en komen zelden met elkaar overeen! Op grond waarvan denkt men dit dus?	In het MER wordt (zoals in de NRD beschreven) de verwachte elektriciteitsopbrengst en vermeden emissies van gassen die het klimaatprobleem veroorzaken (vooral CO₂) berekend. Vooralsnog gaan wij ervan uit dat in Overbetuwe met het Windpark Midden-Betuwe circa 180 TJ opgewekt wordt; daarmee is dit een substantiële bijdrage aan de beschreven klimaatambitie en -doelstellingen.	Nee
8	Alternatieve energie initiatieven: In genoemd NRD, wordt het een en ander beschreven omtrent "Hernieuwbare Energie". 1. Aangegeven wordt dat het Rijksbeleid hierin (pt 2.2) is dat men dit wil realiseren dmv Techniekneutrale middelen. Dus alle alternatieven kunnen in beschouwing worden genomen. 2. Tevens laat de provincie Gelderland weten (pt 2.3) dat het zich realiseert, dat elke duurzame potentieel met voldoende draagkracht dient te worden benut. 3. Tot slot valt te lezen dat de Gemeente Overbetuwe (blz 14) op voorhand geen enkele optie uitsluit als het gaat om grootschalige duurzame energie initiatieven. Prijzenswaardig, maar hoe wordt hier in de praktijk invulling aan gegeven? Welke alternatieven zijn meegewogen als het gaat om de gewenste energie-doelstellingen te halen? Op grond waarvan zijn deze dan niet verder in beschouwing genomen?	Omdat met het plan invulling wordt gegeven aan vastgesteld gemeentelijke beleid voor duurzame energie (respectievelijk de <i>Klimaatnota gemeente Neder-Betuwe 2018-2023</i> en de <i>Routekaart Duurzaam Overbetuwe 2017-2020</i>), wordt in de MER geen onderzoek verricht naar overige vormen van opwekking van duurzame energie. Dit betekent echter niet dat andere vormen van opwekking van duurzame energie binnen het zoekgebied en het overige grondgebied van beide gemeenten worden uitgesloten. Helaas betekent de komst van het beoogde windpark nog niet dat de gemeente Overbetuwe (of de gemeente Neder-Betuwe) in een keer energieneutraal is. Het is wel een hele belangrijke bijdrage in de doelstelling. Ook de geplande zonneparken en zonnepanelen op dak dragen bij aan de duurzame opwek van de beide gemeenten. Daarnaast moet er ook ingezet worden op besparing door bijvoorbeeld isolatie en zuinige apparaten. Op al deze thema's pleegt de	Nee

		gemeente inzet. Het een sluit het ander dan ook niet uit, maar het is allemaal nodig.	
9	Op grond waarvan is de keuze gevallen op windenergie in plaats van een van de andere alternatieven?	De formulering van de indiener is onjuist. Er wordt geen keuze gemaakt voor windenergie in plaats van andere duurzame energiebronnen.	nee
10	Als waterkracht wel in beschouwing is genomen, op grond van welke overwegingen is dan een waterkrachtcentrale nu niet aan de orde? Ik moge het college/raad hierbij wijzen op de waterkrachtcentrale bij Maurik die al jaren draait en een vermogen van 10 - 12MW opwekt, (bron: https://group.vattenfall.com/nl/wat-we-doen/onze-energiebronnen/waterkracht). Altijd stromend water, geen lelijke horizonvervuiling, heel veel beter voor het milieu, veel langere economische levensduur en wel draagkracht bij omwonenden, geen of weinig chemisch afval bij bereiken einde levensduur. De waterkrachtcentrale bij Maurik is gesitueerd op een sluizencomplex overeenkomstig de sluizen bij Driel.	Er loopt nu een haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheden van waterkracht bij de sluis van Driel. Overbetuwe ziet hierin een mooie kans. Vooralsnog is dit daarom niet aan de orde. Uit de beantwoording van punt 4 en 5, 8 en 9 volgt dat inzet op andere thema's ook nodig is; het een sluit het ander niet uit.	nee
11	Uit welke berekening blijkt dat de benodigde energie ook niet alsnog behaald kan worden door het nog meer plaatsen van zonnepanelen op bv bedrijfspanden? Je zou de subsidiegelden die nu uitgegeven worden aan die windturbines ook beschikbaar kunnen stellen aan deze bedrijven.	Zoals in de beantwoording (punt 4 en 5) hierboven aangegeven zijn naast het beoogde windpark ook de aanleg van zonnepanelen door particulieren benodigd om te komen tot energieneutraliteit.	nee
12	Uit welke berekeningen blijkt dat de combinatie van meer zonnepanelen bij burgers en bedrijfspanden in combinatie met genoemde waterkrachtcentrale niet kan voorzien in de benodigde energiebehoefte van de gemeente Overbetuwe.	Zie de beantwoording hierboven bij punten 9 t/m 11.	nee
13	Zoekgebied: Is dit een locatie waarvan je kunt zeggen dat er dan zo weinig mogelijk mensen last van hebben, of zijn er nog andere overwegingen.	Het zoekgebied is in verschillende beleidsdocumenten aangemerkt als een wenselijke locatie voor windenergie. In het planMER gedeelte van het uit te voeren CombiMER zal deze locatie opnieuw worden onderzocht op geschiktheid in vergelijking met andere, in principe mogelijke, locaties in de beiden gemeenten. De mogelijke locaties worden met elkaar vergeleken op basis van de gestelde beoordelingscriteria voor het planMER, waaronder de effecten op de leefomgeving (zie Tabel 1 in de concept NRD).	nee

14	Volgens de kaart (blz 12, kaart2: Themakaart Ruimtelijk beleid. Omgevingsvisie Gaaf Gelderland)) in de NRD zijn er nl veel meer mogelijke locaties. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de locatie A15 gedeeltelijk in "geel" gebied ligt, dus een windenergie aandachtsgebied, terwijl er gebieden ingetekend zijn die volledig in het "groen" liggen.	Uit het beleid van het rijk en de provincie volgt dat er maar beperkte locaties in Gelderland zijn waar de ontwikkeling van windenergie wordt toegestaan. Ook is duidelijk dat de verschillende duurzaamheidsdoelstellingen alleen haalbaar zijn wanneer de verschillende mogelijke locaties voor windenergie ook daadwerkelijk worden benut.	nee
15	Veiligheid: Betreft wettelijk kader, onder pt 4.5 (Externe veiligheid). Hierin wordt als een van de van belang zijnde aspecten de zogenaamde werpafstand bij nominaal toerental genoemd. Dit is dan direct ook het enige wat genoemd wordt omtrent de werpafstand. Waarom wordt verder op geen enkele wijze aangegeven op welke wijze de werpafstand een aspect is waarmee rekening gehouden dient te worden ivm het bepalen van de locatie van elke windturbine afzonderlijk, dit terwijl geluid, slagschaduw en gezondheid wel nader uitgewerkt worden?	Indiener verwijst naar Tabel 3 met daarin de begrippenlijst bij het externe veiligheidsonderzoek. In deze tabel wordt een korte toelichting gegeven bij de werpafstand bij nominaal toerental, namelijk: <i>“De afstand die een (deel van het) windturbineblad kan afleggen als deze afbreekt op het moment dat een windturbine op vol vermogen draait”</i>. In hoofdstuk 5 van de concept NRD wordt wel degelijk inzicht verschaft in de wijze waarop de werpafstand medebepalend kan zijn voor de windturbinelocaties. Zie hiervoor de alinea onder <u>hoogspanningslijnen</u> in paragraaf 5.5. In het externe veiligheidsonderzoek t.b.v. het MER kunnen de werpafstanden gehanteerd worden om na te gaan of opstellingsalternatieven op een voldoende veilige afstand staan van bijvoorbeeld buisleidingen of hoogspanningsinfrastructuur.	nee
16	Milieueffecten: Betreft beoordeling milieueffecten, pt 5.2 Hier worden de wettelijke normen van de contouren gesteld voor de 41 dB Lnight. Men geeft echter aan dat deze contouren niet ingetekend zullen worden omdat uit de praktijk zou blijken dat wanneer aan de 47 dB Lden wordt voldaan, ook aan die 41 dB Lnight wordt voldaan. Waarom dan toch niet de contourlijnen van de wettelijke norm van 41 dB Lnight intekenen. Dit is immers de wettelijke norm en dient derhalve inzichtelijk te zijn voor een ieder en zeker voor omwonenden? Mijns inziens heeft de burger recht om de wettelijke norm ingetekend te zien!	Het is een breed geaccepteerde werkwijze dat in het akoestisch onderzoek t.b.v. de alternatievenvergelijking in het MER de 41 dB Lnight contour niet wordt weergegeven in de. Uit de praktijk blijkt dat wanneer ter plaatsen van geluidsgevoelige objecten aan de 47 dB Lden wordt voldaan, ook aan die 41 dB Lnight wordt voldaan. Echter, voor het Voorkeursalternatief wordt ter plaatste van alle nabijgelegen geluidsgevoelige objecten de zowel de Lden als de Lnight waarde berekend. Deze waarden zijn terug te lezen in een tabel. De gemeenten zien in de reactie van de indiener geen reden om hier vanaf te wijken.	nee
17	Hoogspanningslijnen:	Het klopt dat de naamgeving in het NRD van de 150.000	ja

	Betreft hoogspanningslijnen, pt 5.5 Hier wordt gesproken over een 150KV lijn van Druten naar Teersdijk. Dit is echter fout. Dit moet zijn een 380KV lijn Dodewaard- Doetinchem. Deze fout kan gevolgen hebben voor allerlei berekeningen!	Volt hoogspanningsverbinding Nijmegen- Dodewaard foutief is. De hoogspanningsverbindingen zullen correct worden gepresenteerd en benoemd in het op te stellen MER.	
18	Algemene vraag: Hoewel dit concept document vrij compleet lijkt mist er mijns inziens een belangrijk aspect. De overheid wil heel graag maximale participatie van de burger en wil met dit document de indruk wekken dat er heel erg zorgvuldig afwegingen worden gemaakt en dat wettelijke normen leidend zijn voor de realisatie van genoemd windmolenpark. Er wordt echter met geen woord gerept op de nadelige effecten voor de burger (omwonenden) en hoe hier passend mee om moet worden gegaan. De kans is namelijk niet gering dat direct omwonenden te maken krijgen met allerlei nadelige effecten van dit project zoals horizonvervuiling, slagschaduw, geluid en gezondheidsproblemen.	Het concept NRD is de eerste stap in de procedure van de milieueffectenrapportage en heeft als doel de reikwijdte en het detailniveau van het uit te voeren MER af te bakenen. Van de milieueffecten (lees: effecten op de omgeving) die in het MER zullen worden onderzocht, zijn in de concept NRD eerst de wettelijke kaders gepresenteerd in Hoofdstuk 4, waarna de beoordelingswijze per milieueffect wordt toegelicht in Hoofdstuk 5. Onder de milieuaspecten die die worden beschreven in het concept NRD vallen ook de potentieel nadelige effecten voor omwonenden, waaronder het uitzicht (landschap), slagschaduw, geluid en gezondheid. De resultaten van de milieuonderzoeken zullen medebepalend zijn voor de uiteindelijke keuze voor het Voorkeursalternatief. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe herkennen zich dan ook niet in de stelling dat er met geen woord wordt gerept over nadelige effecten voor de burger en hoe hier mee om moet worden gegaan.	nee
19	Hoe gaat de gemeente om met waardedaling van onroerende goederen in een straal van 2 km van een windturbine? Omwonende zullen gemiddeld te maken krijgen met 5% waardedaling die vrijwel geheel voor kosten van die burger zelf is (planschade). Dit zal voor de gemiddelde omwonende inhouden dat hij zo'n C 20000,- eigen risico heeft. NB: Uit een, door het ministerie van EZK opgedragen, studie van de UVA (december 2019) blijkt namelijk dat woningen binnen een straal van 2km van windturbines gemiddeld 5% achterblijven vwb prijsontwikkelingen (bron: https://nlvow.nl/actueel/nieuw-rapport-uvawaardedaling-woningen).	Er kan sprake zijn van waardevermindering (planschade) indien het nieuwe planologische regime nadeliger wordt ten opzichte van het eerdere regime voor de omwonenden. Dit kan zich voordoen wanneer er sprake is van vermindering van het woon- en leefgenot of wanneer nieuwe planologische beperkingen worden gesteld aan het gebruik of de bouwmogelijkheden van het onroerend goed. Voor het bepalen van de vraag of voor individuele gevallen sprake is van planschade, en (zo ja) hoe groot de omvang van deze schade is, kent de Wet ruimtelijke ordening (Wro) een aparte procedure. Indien men denkt in aanmerking te komen voor planschade kan men binnen 5 jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan bij het college van Burgemeester en Wethouders van	Nee

		respectievelijk Neder-Betuwe of Overbetuwe een aanvraag voor een tegemoetkoming in schade doen. Op de website van beide gemeenten kan een aanvraagformulier tegemoetkoming planschade worden verkregen. Er wordt een anterieure overeenkomst tussen de gemeenten en de initiatiefnemers ondertekend waarin wordt vastgelegd dat de kosten voor planschade van de gemeenten worden doorgelegd naar de initiatiefnemers.	
20	Ook worden milieuaspecten niet nader in beschouwing genomen, dan wel volstrekt onvoldoende belicht.	Zie de beantwoording op punten 15 en 16. Uit de opmerking van de indiener wordt niet duidelijk welke milieuaspecten verder niet nader in beschouwing worden genomen in de concept NRD.	Nee
21	Inwoners van de gemeente Overbetuwe wordt een worst voorgehouden wat de voordelen zijn, zoals een zogenaamde omgevingsfonds en eventuele mede-eigenaarschap. Hoeveel geld straks in dit omgevingsfonds zit kan variëren van 0 tot ???, immers wordt in het participatieplan aangegeven dat de initiatiefnemers van dit windpark een " redelijk " bedrag " kunnen " doneren. Op basis van vrijwilligheid dus en naar eigen inzicht van de initiatiefnemers. Lekker ruim gedefinieerd en makkelijk. Een uiterst onzekere vorm van enige compensatie. Wel zeker is echter dat direct omwonenden zwaar moeten bloeden voor het welzijn van de hele gemeente!	Initiatiefnemers hebben zich geconformeerd aan de Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land. Als indicatie van de financiële ruimte voor de bijdrage wordt een richtbedrag van € 0,40 tot € 0,50 MWh/jaar aangehouden.	Nee
22	De gemeenten Overbetuwe en Neder-Betuwe laten duidelijk zien dat deze NRD de toets van de algemene beginselen van behoorlijk bestuur (met name het zorgvuldigheidsbeginsel) niet kan doorstaan. Op geen enkele wijze wordt de burger verteld wat de basis is om genoemd windmolenpark te realiseren.	De concept NRD is de eerste stap in de procedure van de milieueffectenrapportage en heeft als doel de reikwijdte en het detailniveau van het uit te voeren MER af te bakenen. Volgens de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe worden de reikwijdte en het detailniveau van het uit te voeren MER in de concept NRD voldoende uiteengezet (eventueel aangevuld/gewijzigd n.a.v. ingebrachte reacties op de concept NRD). Specifiek wijzen de gemeenten op Hoofdstuk 2 van de NRD waarin het geldende beleidskader wordt beschreven, hetgeen de basis vormt om het beoogde	Nee

		windpark te ontwikkelen. De gemeenten herkennen zich dan ook niet in de stellingen van de indiener.	
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER:			
- De hoogspanningsverbinding die door de indiener wordt genoemd, zal correct worden gepresenteerd en benoemd.			

R2 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Andelst)	
Datum inspraakreactie:		2 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	In Het Gemeente Nieuws las ik het artikel over het plan Windpark Midden-Betuwe. Goed initiatief, ben ik erg blij mee.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe waarderen de input van de indiener en nemen de opmerking ter kennisneming aan.	Nee
2	Ivm de mer-aanvraag wil ik vragen of vogelsterfte hierin is meegenomen. Ik zie nog steeds nieuwe windmolens verschijnen met enkel witte wieken. Witte (draaiende) wieken worden door vogels niet gezien. Een brede zwarte band op de wiek zien vogels wel als gevaar. Ik hoop dat deze vraag nog meegenomen kan worden in de besluitvorming.	Het onderzoek in Noorwegen waarnaar door indiener wordt verwezen concludeerde een aanzienlijke reductie van aanvaringslachtoffers van zeearenden. Het is echter niet gezegd dat een dergelijke positief effect ook optreedt voor soorten die hier lokaal voorkomen. Naar verluidt werkt energiebedrijf en windparkontwikkelaar RWE aan het opzetten van een pilotproject in de Eemshaven om hier nader onderzoek naar te doen in Nederland. Dit pilotproject is in afwachting van financiering. Uiteraard zal ten behoeve van het MER ecologisch onderzoek worden uitgevoerd, waarin de effecten op onder meer vogels en vleermuizen worden onderzocht.	Nee
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

Naam instantie/indieners:		Particuliere indiener (uit Zetten)	
Datum inspraakreactie:		16 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	U moet mijn vragen zo lezen dat ik de punten die ik vraag of aangeef mis in de NDR, terwijl ik denk dat deze punten allemaal aan de orde dienen te komen in een Milieu Effect Rapportage (MER) en daardoor in deze notitie (NRD) genoemd dienen te worden.	Ter kennisname.	nee
2	Ik heb als direct omwonende pas in maart vernomen (via een niet op naam gestelde brief van de gemeente) van het voornemen om in het aangewezen zoekgebied een windmolenpark aan te leggen. Kunt u aangeven wanneer dit zoekgebied is aangewezen als zoekgebied voor windenergie en wanneer dit is gepubliceerd?	In de Klimaatnota gemeente Neder-Betuwe 2018-2023 (vastgesteld door de gemeenteraad op 8 februari 2018) heeft de gemeente Neder-Betuwe aangegeven in te zetten op windprojecten aan de oostkant van de gemeente. Zij ziet dit als een goede combinatie met een lopend initiatief in buurgemeente Overbetuwe. De Klimaatnota is gepubliceerd op 26 juni 2018. In de Omgevingsvisie Overbetuwe 2040 (vastgesteld door de gemeenteraad op 1 oktober 2019) heeft de gemeente Overbetuwe aangegeven dat zij in de zone rondom de A15 en Betuwe-route een energielandschap ziet ontstaan waar in verschillende projecten (waaronder windturbines) ruim 500 TJ aan duurzame stroom gaat worden opgewekt. Hierbij continueert de gemeente clustering van grootschalige vormen van energieopwekking langs de A15 die vanaf 2009 reeds in de structuurvisie was opgenomen. De Omgevingsvisie Overbetuwe 2040 is gepubliceerd op 13 november 2019.	Nee
3	Kunt u ook aangeven wanneer de burgers van de gemeentes (Neder-Betuwe en Overbetuwe) actief zijn geïnformeerd over dit besluit?	In 2018 en 2019 is er op vele manieren gecommuniceerd over de Omgevingsvisie (gemeentepagina, website, posters, social media, et cetera). Dit leidde ertoe dat veel	Nee

		inwoners en organisaties hebben meegedacht. Het concept van de Omgevingsvisie heeft aanvullend ter inspraak gelegen. Uiteindelijk is de vastgestelde versie in oktober 2019 ook formeel gepubliceerd.	
4	In de Routekaart Duurzaam Overbetuwe 2017 -2020 wordt de voorkeur gegeven aan minimaal 4 windmolens langs de A15. Waaruit blijkt dat het huidige zoekgebied het beste gebied is voor de gemeente Overbetuwe? In gebieden die meer naar het oosten langs de A15 liggen – zoals tussen knooppunt Valburg en Elst - lijkt mij de impact op direct omwonenden vele malen kleiner.	Het zoekgebied is in verschillende beleidsdocumenten aangemerkt als een wenselijke locatie voor windenergie. In het planMER gedeelte van het uit te voeren CombiMER zal deze locatie opnieuw worden onderzocht op geschiktheid in vergelijking met alle andere, in principe mogelijke, locaties in de beiden gemeenten. De mogelijke locaties worden met elkaar vergeleken op basis van de gestelde beoordelingscriteria voor het planMER, waaronder de effecten op de leefomgeving (zie Tabel 1 in de concept NRD). Overigens, wanneer een andere locatie binnen de gemeente gelijk of beter scoort op de beoordelingscriteria voor het PlanMER hoeft dit niet te betekenen dat het onderzoeksgebied van Windpark Midden-Betuwe ongeschikt is.	Nee
5	Kan de gemeente aantonen (aan de hand van onderzoek) dat het huidige gebied de minste impact heeft op mens, dier en milieu t.o.v. alternatieve gebieden in Overbetuwe? En indien niet, waarom is heeft dit onderzoek niet plaatsgevonden?	Zoals hierboven aangegeven wordt de impact van het zoekgebied op de omgeving in vergelijking met alle andere, in principe mogelijke, locaties in de gemeente onderzocht in het planMER. Het doel van de concept NRD is om de reikwijdte en het detailniveau van het uit te voeren CombiMER, waaronder ook het planMER, af te bakenen.	Nee
6	In alle uitingen rondom het windpark lees ik dat de impact op direct omwonenden zo klein mogelijk moet zijn. Ook in dat kader is een ander zoekgebied een beter optie. Kunt u motiveren hoe u tot deze keuze bent gekomen?	Zie de beantwoording hierboven op punten 4 en 5.	Nee
7	In dezelfde Routekaart staat dat de gemeente in 2050 energie neutraal willen zijn. Tussen het publiceren van deze routekaart en nu (december 2020) hebben vele bewoners, maar wellicht ook bedrijven, van de gemeente Overbetuwe zelf maatregelen genomen om energieneutraal te worden. Ik heb zelf 27	Fijn dat u zonnepanelen op uw dak heeft liggen. In totaal levert dit soort kleinschalige initiatieven nu circa 54 TJ op (indicatie). De nu lopende grootschalige projecten voor wind en zon voorzien nu samen in bijna 492 TJ. Hiermee behalen we naar verwachting de tussendoelen voor 2023	Nee

	zonnepanelen op mijn dak liggen en heb al jaren een warmtepomp en zonneboiler. Om mij heen zie ik dat veel medebewoners van de gemeente Overbetuwe ook zonnepanelen op hun dak hebben gelegd. Kan de gemeente aantonen hoeveel stroom ze nodig nog hebben om in 2050 energie neutraal te zijn. Kunt u aan de hand van berekeningen – geactualiseerde stand van dec 2020 – laten zien in hoeverre de windmolens nog nodig zijn? En zo ja, hoeveel molens er daadwerkelijk nodig zijn om, naast de zonneparken die gepland staan in de gemeente en panelen die bij particulieren en bedrijven aangelegd zijn, in 2050 energie neutraal te zijn? Indien u dit niet kunt aantonen, gaat de gemeente de cijfers nog actualiseren? Voor de aanleg van het windpark lijkt mij dit namelijk zeer relevante informatie.	maar zijn de doelen voor 2030 en 2050 nog (lang) niet in zicht. De komst van het beoogde windpark betekent dus nog niet dat de gemeente Overbetuwe (of de gemeente Neder-Betuwe) in een keer energieneutraal is. Het is wel een hele belangrijke bijdrage in de doelstelling. Ook de geplande zonneparken en zonnepanelen op dak dragen bij aan de duurzame opwek van de beide gemeenten. Daarnaast moet er ook ingezet worden op besparing door bijvoorbeeld isolatie en zuinige apparaten. Het een sluit het ander dan ook niet uit, maar het is allemaal nodig.	
8	In hoeverre is hier rekening gehouden met de aanleg van zonnepanelen door particulieren?	Zoals in de beantwoording hierboven aangegeven zijn naast het beoogde windpark ook de aanleg van zonnepanelen door particulieren benodigd om te komen tot energieneutraliteit.	Nee
9	Uit diverse studies en uitspraken in rechtszaken blijkt dat er altijd sprake is van waardevermindering van de woning (zgn. planschade). Sommige gemeenten hanteren een waardevermindering die ook in de WOZ-waarde tot uiting komt. Deze verschillen van gemeente tot gemeente. Zo hanteerde de gemeente Zijpe een aftrekschema voor de WOZ-waardedaling tot maximaal 35%. De rechtbank in Alkmaar vermeerderde het maximale aftrekpercentage tot 50 %. Een ander voorbeeld is de gemeente Oude IJsselstreek, die hanteren een waardevermindering voor een woning op een afstand tussen de 500 en 1000 meter van een windturbine een waardedaling van 10%. Wetenschappelijk onderzoek van de Universiteit van Amsterdam uit december 2019 (onderzoeksrapport "Windturbines, zonneparken en woningprijzen") laat een waardedaling zien van woningen in de nabijheid van windparken met gemiddeld 5%. Ook toont dit onderzoek aan	Er kan sprake zijn van waardevermindering (planschade) indien het nieuwe planologische regime nadeliger wordt ten opzichte van het eerdere regime voor de omwonenden. Dit kan zich voordoen wanneer er sprake is van vermindering van het woon- en leefgenot of wanneer nieuwe planologische beperkingen worden gesteld aan het gebruik of de bouwmogelijkheden van het onroerend goed. Voor het bepalen van de vraag of voor individuele gevallen sprake is van planschade, en (zo ja) hoe groot de omvang van deze schade is, kent de Wet ruimtelijke ordening (Wro) een aparte procedure. Indien men denkt in aanmerking te komen voor planschade kan men binnen 5 jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan bij het college van Burgemeester en Wethouders van	Nee

	dat hoe hoger de molens zijn (tiphoogte van boven de 150 meter) hoe groter de waardedaling van een woning is. De huidige tiphoogtes van de moderne molens is vele malen hoger. Ook in het geval van windpark Midden-Betuwe wordt gesproken over tiphoogtes tussen 180 tot 232 meter. Hoe gaat de gemeente Overbetuwe de planschade vergoeden voor de direct omwonende. De waarde van mijn huis ligt boven de 400.000 Euro, dat betekent dat ik schade lijdt van minimaal 20.000 Euro. Hoe wordt deze schade door de gemeente vergoed?	respectievelijk Neder-Betuwe of Overbetuwe een aanvraag voor een tegemoetkoming in schade doen. Op de website van beide gemeenten kan een aanvraagformulier tegemoetkoming planschade worden verkregen. Er wordt een anterieure overeenkomst tussen de gemeenten en de initiatiefnemers ondertekend waarin wordt vastgelegd dat de kosten voor planschade van de gemeenten worden doorgelegd naar de initiatiefnemers.	
10	Uit onderzoek blijkt dat mensen die in de buurt van windturbines wonen veelvuldig kampen met slaapproblemen. Daarnaast blijkt dat mensen met al bestaande hartklachten een grotere kans hebben op een beroerte en/of een hartinfarct. Onderzoek van het LUMC bevestigen de eerdere, voorzichtige conclusies van de Deense epidemioloog Aslak Poulsen. In een bevolkingsonderzoek onder 500.000 Denen die in de buurt van windturbines wonen, vond Poulsen een licht verhoogde kans op hartfalen en beroertes, als gevolg van blootstelling aan laagfrequent geluid. Het advies van de wetenschappers van het LUMC, naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, is om bij de aanleg van windmolens de volgende formule aan te houden: afstand tot woningen is 10x hoogte van de molens. Hoe kijkt de gemeente aan tegen deze recente uitkomsten? En is het niet zaak, mede uit oogpunt van het voorzorgsprincipe, om met deze afstanden rekening te houden bij de aanleg van een windpark in de gemeente Overbetuwe?	In oktober 2020 heeft het RIVM een nieuw onderzoek gepubliceerd over de gezondheidseffecten van windturbinegeluid: 'Health effects related to windturbine sound: an update'. Hieruit blijkt dat er geen eenduidig verband bestaat tussen windturbine geluid en gezondheidseffecten. Ook blijkt uit de studie niet dat laagfrequent geluid van windturbines voor extra hinder zorgt in vergelijking met gewoon geluid. Tevens is het goed om kennis te nemen van een ander recent artikel van het RIVM: 'Health effects related to wind turbine sound, including low-frequency sound and infrasound' uit 2018. Hierin wordt onder meer gesteld dat er geen bewijs is dat laagfrequent geluid en infrageluid specifieke effecten hebben, en dat gezondheidseffecten eerder gerelateerd zijn aan ergernis dan aan daadwerkelijke blootstelling. Ten slotte wijzen de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe de indiener erop dat de Nederlandse wet- en regelgeving betrekking heeft op de mate van hinder, en niet op afstand.	nee
11	Er zijn wettelijke normen voor geluid en slagschaduw op bebouwing, maar hoe wordt de invloed van het geluid meegenomen op de biodiversiteit rondom de molens? De molens staan in de buurt van een landschappelijk gebied	Er is geen onderzoek bekend waaruit een verband blijkt dat windturbines effect hebben op dierenwelzijn en de gezondheid van dieren. Ten behoeve van het MER wordt er wel ecologisch onderzoek uitgevoerd om te kijken wat het	nee

	Hemmen. In dit gebied komen onder andere veel steenuilen voor. Maar door het landschappelijke karakter en de veelvuldige bloemenstroken rondom akkers ook veel wilde bijen. Hoe gaat de gemeente aantonen (MER) dat er geen onaanvaardbare risico's zijn van het windpark (geluid, trillingen en slagschaduw) op de biodiversiteit in en rondom het gebied (zoals insecten, vogels, reptielen, zoogdieren)?	effect is van het windpark op meerdere ecologische aspecten zoals de mortaliteit van vogels en vleermuizen. Dieren op de grond kunnen eventueel verstoord worden als er bijvoorbeeld nesten of verblijfplaatsen op de locaties van de turbines voorkomen. Daarnaast treedt, met name bij grondgebonden zoogdieren snel gewenning op ten aanzien van de aanwezigheid van windturbines. Wanneer een voorkeursalternatief bekend is en de positionering van de windturbines daar aanleiding toegeven, kan nader onderzoek worden uitgevoerd naar marterachtigen om te weten of deze in het gebied voorkomen en of er mogelijk een ontheffing aangevraagd moet worden voor de verstoring van verblijfsplaatsen.	
12	De gemeente Overbetuwe ligt tussen de twee rivieren de Rijn en de Waal. Hierdoor zijn er veel trekbewegingen van watervogels tussen deze twee rivieren. Met name in en rond het najaar en voorjaar trekken er met grote regelmaat zwermen ganzen door het aangegeven zoekgebied. Hoe gaat de gemeente ervoor zorgen dat er geen vogels worden gedood door de draaiende molens? Dit geldt niet alleen voor ganzen, maar in principe voor alle vogels. Ik heb met name zorg rondom weidevogels die het toch al zo moeilijk hebben in Nederland.	Ten behoeve van het MER worden ecologische onderzoeken uitgevoerd. In deze onderzoeken wordt aandacht besteed aan de mogelijk te verwachten gevolgen van windturbines op vogels en vleermuizen. In dit kader worden ook diverse veldwerkrondes uitgevoerd die zich toespitsen op vogels (waaronder watervogels) en vleermuizen en de foerageer- en trekroutes van deze soortengroepen. De uitkomsten van dit ecologisch onderzoek zullen worden verwerkt in een natuuronderzoek; welke wordt opgenomen als bijlage van het MER. In het natuuronderzoek wordt ook ingegaan op potentiële effecten op weidevogels. Indien aanvaringsslachtoffers worden voorzien dienen initiatiefnemers hiervoor ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb) te verkrijgen van de provincie Gelderland.	nee
13	Recent onderzoek heeft aangetoond dat er in een wijd gebied rondom windmolens een verandering van temperatuur is – de temperatuur wordt er hoger door een veranderde luchtcirculatie – warmer bovenlucht mengt zich met koudere lagen. Hoe gaat de gemeente aantonen dat er geen negatieve	Windturbines zorgen voor verplaatsing van lucht, waardoor ook luchtlagen gemengd worden. Dit kan een licht effect hebben op weersomstandigheden zoals temperatuur. Het is echter niet mogelijk om de mogelijke effecten specifiek voor dit windpark in beeld te brengen,	nee

	invloed is op de biodiversiteit door deze veranderde luchtcirculatie en temperatuursverhoging?	omdat de kennis hierover niet ver genoeg is ontwikkeld. Stel dat er inderdaad een lichte verandering is, is er geen aanleiding om aan te nemen dat dit een negatief lokaal effect heeft. Ook kan met zekerheid uitgesloten worden dat de plaatsing van windturbines wereldwijde klimaatverandering negatief beïnvloed.	
14	Kan de gemeente Overbetuwe aangeven hoe ze de milieuschade van de fabricage en bouw van molens meenemen in de MER? En zo niet, waarom niet? Bij de fabricage van bijvoorbeeld onderdelen van de wieken of de generator wordt veel met gevaarlijke stoffen gewerkt, vaak in landen waar ze het minder nauw nemen met de wet- en regelgeving. Hoe wordt vervuiling van het milieu, zoals bijvoorbeeld oppervlaktewater in de productiegebieden, meegenomen in de aanleg en exploitatie van een windpark in de gemeente Overbetuwe?	Op het detailniveau van het op te stellen MER is het productieproces van windturbines niet onderscheidend voor de alternatievenafweging. Derhalve wordt in het op te stellen MER hier niet nader op ingegaan.	nee
15	Hoe gaat de gemeente Overbetuwe om met de sociale aspecten die komen kijken bij de fabricage van onderdelen van de windmolens en hoe worden die gerapporteerd in de MER? Sommige partijen spreken zelfs over een humanitaire ramp, bijvoorbeeld in China, die gepaard gaat met de bouw van onderdelen van windmolens.	Op het detailniveau van het op te stellen MER is het productieproces van windturbines niet onderscheidend voor de alternatievenafweging. Derhalve wordt in het op te stellen MER hier niet nader op ingegaan.	nee
16	Vaak wordt er bij de bouw van windmolens gebruik gemaakt van zeldzaam aardmateriaal. In de huidige samenleving die steeds meer eisen stelt aan circulariteit – en dit zal voor de gemeente Overbetuwe niet anders zijn – is het cruciaal dat zaken hergebruikt kunnen worden, zeker als het om zeldzaam aardmateriaal gaat. Hoe gaat de gemeente Overbetuwe garanderen/aantonen dat de milieuschade – in de breedste zin van het woord - niet veel groter zal zijn, dan de mogelijke milieuwinst door opwekking van windenergie? En hoe garandeert de gemeente dat de zeldzame aardmaterialen die gebruikt zijn bij de bouw van de windmolens, kunnen worden hergebruikt?	Het klopt dat er zeldzame materialen, zoals bijvoorbeeld bepaalde metalen, worden gebruikt bij de bouw van windturbines. Het gaat dan vooral om materialen die veel voorkomen in allerlei elektronische apparaten zoals tv's en smartphones. Windturbines hebben, net als de meeste moderne apparaten een zekere impact op het milieu. Hier staat tegenover dat windparken een bijzonder grote bijdrage leveren aan duurzame energie waarmee klimaatverandering kan worden tegengegaan. Desondanks werken windturbineproducenten actief aan de vermindering van het gebruik van bepaalde zeldzame materialen. Daarnaast kunnen veel van de gebruikte materialen in	nee

		windturbines worden gerecycled en bestaat er een secundaire markt waarin afgebroken windturbines op andere plekken een tweede leven krijgen.	
17	In het kader van circulariteit is het het vernoemen waard dat de wieken van de molens niet te recirculeren zijn en dat ze gezien worden als chemisch afval. Hoe neemt de gemeente Overbetuwe deze aspecten mee in de MER? Nogmaals, ik denk dat de gemeente verplicht is om niet alleen te kijken naar de mogelijke schadelijke effecten tijdens de exploitatie van het windpark, maar ook naar de impact tijdens de fabricage en nadat de molens zijn vervangen of afgebroken. Als gemeente heb je hier een morele plicht niet alleen naar je inwoners van je eigen gemeente, maar ook naar inwoners elders op de planeet en naar volgende generaties. Graag de keuzes motiveren en onderbouwen.	Bepaalde materialen (bijvoorbeeld composiet) die worden gebruikt bij de productie van bijvoorbeeld de bladen van de turbines, zijn inderdaad niet makkelijk te recyclen maar hier komen wel steeds meer opties voor. Zo is er een Gelderse start-up; Extreme Eco Solutions, die stoeptegels maken met oude turbines. Ook onderzoekers uit Zwolle hebben geconstateerd dat composiet als bouw materiaal gebruikt kan gaan worden. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe achten het daarom aannemelijk dat dat hiervoor een passende oplossing zal worden gevonden.	nee
18	Windmolens worden veelal gekoeld met SF ₆ (zwavelhexafluoride), een zeer agressief broeikasgas dat 23.000 keer zo'n sterk broeikas effect heeft als koolstofdioxide (CO ₂). Daarnaast kan het gas door vonken S ₂ F ₁₀ vormen, dat extreem giftig is. Al met al een potentieel gevaarlijk gas. Door slijtage kan het gas gaan lekken, wat kan zorgen voor honderden kilo's SF ₆ in de atmosfeer, waardoor er mogelijk veel meer CO ₂ -equivalenten gevormd worden door de windmolens dan uiteindelijk gespaard. Uit onderzoek blijkt dat jaarlijks vele honderden kilo's SF ₆ in de Nederlandse atmosfeer terecht komen (wat neerkomt op vele miljoenen kg CO ₂ -equivalenten). Kan de gemeente aantonen dat door lekkage van het broeikasgas SF ₆ niet meer CO ₂ wordt gevormd dan bij de opwekking van energie door alternatieve bronnen, zoals via aardgas of via een watercentrale die bij de sluizen van Driel aangelegd zou kunnen worden? Hoe neemt de gemeente Overbetuwe deze lekkages mee in haar MER-berekeningen? Of gaat de gemeente eisen dat de molens vrij moeten zijn van het zeer schadelijke broeikasgas SF ₆ ?	Zwavelhexafluoride (SF ₆) is inderdaad gas dat wordt gebruikt in elektrische installaties, zoals windturbines, als isolator. In principe is het niet de bedoeling dat het gas in de atmosfeer terechtkomt, maar lekkages kunnen niet worden uitgesloten. Fabrikanten proberen het gebruik van dit gas terug dringen echter is het schadelijke effect heel klein. Het programma Radar heeft in november 2019 nagerekend dat de schade die windmolens met het eventuele lekken van SF ₆ aan het klimaat toedoen ongeveer 0.001% van de CO ₂ -uitstoot die windmolens van zichzelf besparen. Daarnaast wordt opgemerkt dat SF ₆ , behalve in windturbines, ook toegepast wordt in uiteenlopende delen van het op fossiele brandstoffen gebaseerde energiesysteem.	nee
Conclusie			

R4 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Dodewaard)	
Datum inspraakreactie:		29 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Ik draag milieu een warm hart toe, onlangs stond ik met wethouder Stefan van Someren op de foto voor een mooi diversiteitsproject op het erf. Dat Neder-Betuwe zich inzet voor natuur, milieu en duurzaamheid kan ik dan ook alleen maar toejuichen.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe waarderen de input van de indiener en nemen de opmerking ter kennisneming aan.	Nee
2	Ik maak me echter ernstig zorgen over de laag-frequentie geluiden van het windmolenpark dat Neder-Betuwe voornemens is te ontwikkelen in samenwerking met Over-Betuwe. Het park wordt erg dicht gebouwd op bestaande woningbouw.	In 2014 heeft de Staatssecretaris van I&M in een brief aan de Tweede Kamer, onderbouwd met twee onderzoeken van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en een literatuurstudie naar laagfrequent geluid door Bureau LBP/Sight. Hierin wordt aangegeven dat de huidige norm voor windturbines en bijbehorende rekenen meetvoorschriften voldoende bescherming bieden tegen laagfrequent geluid. De afstand tussen windturbines en (geluids)gevoelige objecten (bv. woningen) volgt uit de normering opgenomen in het Activiteitenbesluit Milieubeheer.	Nee
3	In jullie notitie gaan jullie uit van een laag-frequentie geluid van 47db den - 41db night. Jullie refereren hier naar onderzoeken uit onder meer 2012 en 2013 en 2017. Het lijkt mij dat gezien ontwikkelingen rondom windmolens er recentere onderzoeken zijn waar jullie je notitie op dienen te baseren. Goed bestuur dient naar mijn inzicht zich te baseren op de meest recente wetenschappelijke inzichten, anders verliest het zijn	De 47 Lden en 41 Lnight waarnaar de indiener refereert is de Nederlandse wettelijke norm voor windturbinegeluid uit het Activiteitenbesluit. Uit het recente RIVM rapport van oktober 2020 ‘Health effects related to windturbine sound: an update’, blijkt dat er geen eenduidig bewijs bestaat voor gezondheidseffecten,	nee

	geloofwaardigheid.	anders dan hinder. Ook blijkt uit de studie niet dat laagfrequent geluid van windturbines voor extra hinder zorgt in vergelijking met gewoon geluid. Tevens is het goed om kennis te nemen van een ander recent artikel van het RIVM: 'Health effects related to wind turbine sound, including low-frequency sound and infrasound' uit 2018. Hierin wordt onder meer gesteld dat er geen bewijs is dat laagfrequent geluid en infrageluid specifieke effecten hebben, en dat gezondheidseffecten eerder gerelateerd zijn aan ergernis dan aan daadwerkelijke blootstelling.	
4	Ik zou jullie dan ook vriendelijk maar dringend willen verzoeken je te laten informeren door klinisch fysicus Jan de Laat van het Leids Universitair Medisch Centrum. Hij stelt duidelijk in recent onderzoek (september 2020) dat er bij nieuwe plannen rondom windmolens uitgegaan zou moeten worden van maximaal 35 db. Wanneer er gerekend wordt met deze lage frequentie, kan de gezondheidsschade die er mogelijk ontstaat bij omwonenden worden voorkomen. Duurzame energie is gezien de klimaatcrisis van groot belang, maar gezondheid van de omwonenden mag niet in gevaar komen. Ik kan me voorstellen dat hiermee ook eventuele claims van bewoners richting gemeente rondom gezondheidsschade afgewend kunnen worden. Ik vraag dus met klem en ook met zorg om de gezondheid van de bewoners in Neder-Betuwe om het plan nogmaals op te stellen maar dan te rekenen met een maximale belasting van 35 db. Ik vertrouw erop dat Neder-Betuwe de gezondheid van haar burgers hoog in het vaandel heeft staan en hier mee rekening zal houden in het ontwerp en dus haar ontwerp aan zal passen aan de meest recente onderzoeken en adviezen vanuit de wetenschap.	De gemeenten zijn bekend met de uitspraken van Jan de Laat maar wijzen erop dat er geen overtuigend bewijs is dat de bestaande wettelijke normen voor geluid onvoldoende beschermen tegen (laagfrequent) geluid. Zie voor meer informatie ook de twee hierboven genoemde artikelen van het RIVM. Gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe zien dan ook geen reden om de beoordelingsmethode aan te passen.	nee
5	In die hoedanigheid begrijp ik ook niet waarom het park zo dicht op bestaande bouw wordt gelokaliseerd. In het zoekgebied zijn	Het zoekgebied is in verschillende beleidsdocumenten aangemerkt als een wenselijke locatie voor windenergie. In	nee

	overduidelijk andere gebieden aan te wijzen waar het park minder dicht op bestaande bebouwing wordt geplaatst en daar mee dus minder risico op gezondheidsschade wordt genomen.	het planMER gedeelte van het uit te voeren CombiMER zal deze locatie opnieuw worden onderzocht op geschiktheid in vergelijking met alle andere, in principe mogelijke, locaties in de gemeenten. De mogelijke locaties worden met elkaar vergeleken op basis van de gestelde beoordelingscriteria voor het planMER. Overigens, wanneer een andere locatie binnen de gemeente gelijk of beter scoort op de beoordelingscriteria voor het PlanMER hoeft dit niet te betekenen dat het onderzoeksgebied van Windpark Midden-Betuwe ongeschikt is. Daarnaast wijzen de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe indiener erop dat de exacte positionering van de windturbines binnen het zoekgebied nog niet bekend is. In het projectMER gedeelte van het CombiMER zullen verschillende opstellingsalternatieven, die variëren in positionering en dimensies, met elkaar worden vergeleken om te komen tot een voorkeursalternatief.	
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

R5 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Dodewaard)	
Datum inspraakreactie:		28 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Wij willen vooral inzoomen op het punt geluidsoverlast. Het is bekend dat hier nog veel onduidelijkheid over bestaat als het gaat over het effect op gezondheid. Het RIVM concludeert in	Het is inderdaad aannemelijk dat sommige mensen, in meer of mindere mate, geluidshinder kunnen gaan ervaren van de beoogde ontwikkeling.	nee

	ieder geval dat er zeker sprake is van geluidshinder. Die hinder is er bijvoorbeeld bij stille zomeravonden en nachten als het op de grond nagenoeg windstil is, maar op 100 meter hoogte hard waait. Er zijn ook veel geluiden die wijzen op negatieve gezondheidseffecten. Dit zal alleen maar toenemen bij hogere molens.	Uit het recente RIVM rapport van oktober 2020 'Health effects related to windturbine sound: an update', blijkt dat er geen eenduidig bewijs bestaat voor gezondheidseffecten, anders dan hinder. Ook blijkt uit de studie niet dat laagfrequent geluid van windturbines voor extra hinder zorgt in vergelijking met gewoon geluid.	
2	Wij willen u wijzen op het lezenswaardige artikel in medischcontact.nl een website voor artsen, met vermelding van de bron: https://www.medischcontact.nl/nieuws/laatste-nieuws/artikel/windmolens-maken-wel-degelijk-ziek.htm. Hierin staat o.a. over slaapstoornis: <i>"Mensen reageren ook in hun slaap op omgevingsgeluiden. Zelfs geluidsniveaus van slechts 33 dB kunnen autonome, motorische en corticale reacties veroorzaken, zoals tachycardie, lichaamsbewegingen en ontwaken. Ouderen, jonge kinderen en bewoners met een pre-existente slaapstoornis zijn extra at risk voor verstoring van de slaap door geluid. Voor de kinderen onder hen geldt dat chronisch slaaptekort de ontwikkeling van hun hersenen remt.</i> <i>In een Nederlands/Zweeds onderzoek hebben Janssen e.a. de ervaren geluidshinder van windturbines vergeleken met de ervaren hinder door weg-, vlieg- en railverkeersgeluid. De hinder van windturbines werd al op lagere niveaus gerapporteerd. Met de huidige richtlijn voor geluidsbelasting van 41 Lden gedurende de nacht wordt geaccepteerd dat 10 procent van de omwonenden hinder ervaart van turbines.</i> <i>Omdat de nieuwe en grotere types windturbine meer laagfrequent geluid produceren, zal ook de hinder toenemen. Dit bleek in Houten, waar sinds de plaatsing van een aantal hoge turbines, de omwonenden over geluidsoverlast klagen. Toch heeft het drie (!) jaar geduurd voordat onderzoekers van de Universiteit van Utrecht konden bewijzen dat de overlast gevende toon gerelateerd was aan de turbines. De exploitanten moeten nu de coating van de bladen aanpassen."</i>	In oktober 2020 heeft het RIVM een nieuw onderzoek gepubliceerd over de gezondheidseffecten van windturbinegeluid: 'Health effects related to windturbine sound: an update'. Hieruit blijkt dat er geen eenduidig verband bestaat tussen windturbine geluid en gezondheidseffecten. Ook blijkt uit de studie niet dat laagfrequent geluid van windturbines voor extra hinder zorgt in vergelijking met gewoon geluid. Hinder is echter iets anders dan gezondheidseffecten. Bij de wettelijke normwaarde van 47 Lden en 41 Lnight wordt verwacht en geaccepteerd dat ongeveer 9 procent van de omwonenden ernstige hinder zal ondervinden. Een dergelijk niveau van ernstige hinder is goed vergelijkbaar met hetgeen bij de normering voor wegverkeer, railverkeer en industrielawaai als maximaal toelaatbaar wordt beschouwd. De gemeenten wijzen er daarnaast op dat het overlastpercentage waarnaar wordt verwezen alleen geldt voor de woningen die precies op, of net buiten, de normgrens van 47dB Lden geluidscontour van windturbines gesitueerd zijn. Het totale percentage gehinderden in de omgeving van het windpark ligt dus aanzienlijk lager.	nee

3	In hetzelfde artikel over de '10-H-regel': <i>"Gidslanden tot inkeer In Denemarken wordt momenteel een big data-onderzoek uitgevoerd naar de relatie tussen windrichting en -kracht en een aantal gezondheidsafgeleiden. Dit betreft ziekenhuisopnames vanwege acuut coronair syndroom, vroeggeboortes en de prescripties van bloeddrukmedicatie, antidepressiva en slaapmedicatie. In afwachting van de uitkomsten heeft een groot aantal Deense gemeenten de bouw van onshoreturbines gestopt. In Beieren – voorloper in windenergie – heeft de federale overheid in 2016 besloten dat de minimale afstand tussen turbines en bewoning tienmaal de tiphoogte moet bedragen: de 10-H-regel. Deze maatregel heeft ook in hoger beroep stand gehouden. Dit betekent de facto een bouwstop in 90 procent van de deelstaat. Blijkbaar komen de gidslanden tot inkeer. Andere overheden zouden hierdoor gealarmeerd moeten zijn."</i> Is het niet verstandig ook in Nederland de gezondheid en veroorzaakte hinder ten aanzien van de eigen burgers niet te veronachtzamen en de 10-H regel te volgen? Dit zal zo veel problemen kunnen voorkomen.	Nederlandse wet- en regelgeving heeft betrekking op hinder, niet op afstand. In omringende landen is geen sprake van nationale wetgeving m.b.t. minimale afstanden tot windturbines, hier heeft bijvoorbeeld Duitsland vanaf gezien vanwege het ontbreken van een dosis-effect-relatie. Wel kunnen regionale instanties eigen richtlijnen opstellen, zoals het geval in Bundesland Beieren. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe zien geen reden om van de bestaande wettelijke normen af te wijken, gezien het gebrek aan overtuigend bewijs dat deze onvoldoende beschermen tegen (laagfrequent) geluid.	nee
4	Is het ook niet verstandig de windmolens wat meer te spreiden en niet alleen te plaatsen in zoekgebied, zodat gemakkelijker aan de 10 H regel voldaan kan worden, er minder benadeelde omwonenden zijn en zodra deze er wel zijn deze afdoende gecompenseerd kunnen worden?	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe kiezen er bewust voor om de ontwikkeling van windprojecten te clusteren, o.a. in het huidige zoekgebied: In de Klimaatnota gemeente Neder-Betuwe 2018-2023 (vastgesteld door de gemeenteraad op 8 februari 2018) heeft de gemeente Neder-Betuwe aangegeven in te zetten op windprojecten aan de oostkant van de gemeente. Zij ziet dit als een goede combinatie met een lopend initiatief in buurgemeente Overbetuwe. In de Omgevingsvisie Overbetuwe 2040 (vastgesteld door de gemeenteraad in 2019) heeft de gemeente Overbetuwe aangegeven dat zij in de zone rondom de A15 en Betuwe-route een energielandschap ziet ontstaan waar in	Nee

		verschillende projecten (waaronder windturbines) ruim 500 TJ aan duurzame stroom gaat worden opgewekt. Hierbij continueert de gemeente clustering van grootschalige vormen van energieopwekking langs de A15 die vanaf 2009 reeds in de structuurvisie was opgenomen.	
5	Heeft de gemeente hierin niet de taak te voorkomen dat de direct omwonenden aan deze overlast blootgesteld worden en kan ze niet ruimhartig zijn in het stellen van beleid ten aanzien van de afstand tussen de te plaatsen windmolens en de omwonenden en niet een klein deel van haar burgers te laten 'bloeden' ten gunste van de rest?	Het beoogde windpark zal aan alle wettelijke normen voor windturbines moeten voldoen, waarmee de overlast voor omwonenden beperkt blijft. Desondanks is het niet uit te sluiten dat sommige mensen in meer of mindere mate hinder of overlast zullen ervaren. Zoals hierboven al aangegeven heeft de Nederlandse wet- en regelgeving betrekking op hinder en niet op afstand. Daarnaast zullen de effecten op de omgeving grondig worden onderzocht in de uit te voeren milieueffectenrapporten. De resultaten van de milieuonderzoeken zullen medebepalend zijn voor de uiteindelijke keuze voor het Voorkeursalternatief. Ten slotte wijzen de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe de indiener erop dat zij, vanuit het Klimaatakkoord en de RES, ook de taak hebben om duurzame elektriciteit op te wekken.	nee
6	Zou sowieso niet het voorzorgsbeginsel moeten gelden waarbij de overheid beschermende maatregelen neemt tegen mogelijk schadelijke effecten, ook als die effecten nog niet onomstotelijk zijn bewezen?	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe wijzen erop dat er reeds duizenden windturbines op land staan waarbij geen sluitend bewijs bestaat voor gezondheidseffecten. Er is dan ook geen reden om, op basis van het voorzorgsbeginsel, de turbines niet toe te laten.	nee
7	Als de 10 H regel niet toepasbaar is in verband met de beschikbare ruimte, is het dan niet verstandig dan in ieder geval de Duitse richtlijnen te volgen. In Duitsland mogen windmolens vanaf 2020 niet meer geplaatst worden binnen een afstand van 1000 meter van woningen.	Zoals aangegeven in de beantwoording op het 3^e punt van deze reactie heeft Duitsland afgezien van een minimale afstand tot windturbines, vanwege het ontbreken van een dosis-effect-relatie. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe houden vast aan de Nederlandse wet- en regelgeving, die is gebaseerd op de mate van hinder en niet op afstand.	nee

8	Voor zover volgens planning windmolens wel geplaatst gaan worden binnen een afstand van 1000 meter van woningen: Beseft de gemeente dat de vergoedingen die in het participatieplan staan voor omwonenden binnen een straal van 1000 meter volstrekt onvoldoende zijn om ook maar enigszins het idee te krijgen van compensatie voor de aangedane overlast?	Initiatiefnemers hebben zich geconformeerd aan de Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land. Als indicatie van de financiële ruimte voor de vergoedingen wordt een richtbedrag van € 0,40 tot € 0,50 MWh/jaar aangehouden. Dit zijn gebruikelijke bedragen voor dergelijke bovenwettelijke vergoedingen.	Nee
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

R6 – Stichting Beheer Bedrijvenpark De Schalm

Naam instantie/indiener:		Stichting Beheer Bedrijvenpark De Schalm	
Datum inspraakreactie:		28 december 2020	
Inspraakreactie:			
Nr.	Tekst uit inspraakreactie	Beantwoording	Aanpassing R&D?
1	Vanaf 19 november 2020 heeft u ter inzage gelegd de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor het windpark Midden-Betuwe. Mede naar aanleiding hiervan hebben wij als bestuur van Stichting Beheer Bedrijvenpark "De Schalm" op 15 december 2020 een plezierige gesprek gehad met de heer W. van Beuzekom (omgevingsmanager van het te realiseren windpark).	Ter kennisname.	nee
2	Ter informatie, de hiervoor genoemde stichting behartigt de belangen van alle gebouw eigenaren die gevestigd zijn op het bedrijvenpark De Schalm in Andelst, welke eigenaren verplicht zijn aangesloten bij onze stichting. Het onderhavige schrijven kunt u derhalve dan ook zien als namens onze aangeslotenen ingediend.	Ter kennisname.	nee
3	Allereerst willen wij opmerken dat we ons kunnen vinden in de klimaatambities van zowel de gemeente Neder-Betuwe als de	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe nemen de opmerking ter kennisneming aan en onderschrijven het	Nee

	gemeente Overbetuwe. Wij vinden dat bij de realisatie van deze ambities dit op een verantwoorde manier dient te plaats te vinden, waarbij alle betrokken partijen meeprofiten van duurzaamheidsinitiatieven in de naaste omgeving.	belang van het kunnen meeprofiten van alle betrokken partijen in de naaste omgeving. Beide gemeenten zetten in op ten minste 50% lokaal eigendom.	
4	Het zoekgebied (ten noorden en ten zuiden van de A15) voor de te realiseren windmolens ligt westelijk van het bedrijvenpark De Schalm en voor een gedeelte overlapt het zoekgebied zelfs het bedrijvenpark. Gezien het feit dat het windpark in de onmiddellijke nabijheid ligt, maken wij ons zorgen om de geluidsoverlast die de windmolens veroorzaken voor onze aangeslotenen en de zogeheten slagschaduw van de windmolens over het bedrijvenpark. In de paragrafen 5.2 en 5.3 heeft u het respectievelijk over geluidsoverlast en slagschaduw voor woningen; wij gaan er echter vanuit dat u er bij de nadere uitwerking van uw plannen rekening wordt gehouden met het feit dat het óók bedrijven betreft en niet alleen woningen.	De Nederlandse wet- en regelgeving ten aanzien van windturbinegeluid en -slagschaduw kent alleen beschermende normen voor zogenaamde gevoelige objecten. Hieronder vallen o.a. woningen, onderwijsinstellingen en gezondheidscentra. Bedrijfspannen of kantoren e.d. vallen hier niet onder en deze zullen dus niet worden onderzocht op de wijze zoals beschreven in hoofdstukken 4 en 5 van de concept NRD. De Nederlandse wet- en regelgeving ten aanzien van externe veiligheid van windturbines houdt overigens wel rekening met (beperkt) kwetsbare objecten (o.a. bedrijfspannen of kantoren).	Nee
5	In ons gesprek op 15 december 2020 met de omgevingsmanager is ook gesproken over de landschappelijke inpassing van het te realiseren windpark. Wij gaan er vanuit dat hieraan de vanzelfsprekende zorgvuldige aandacht wordt besteed.	Op voorhand is aan te nemen dat er een impact zal zijn op landschappelijke waarden. In het MER zal onderzocht worden hoe groot deze impact is en wat de gevolgen daarvan zijn. Aan de hand van een analyse wordt door een landschapsarchitect een beoordeling gegeven betreffende de impact op het landschap. Het zo goed mogelijk 'inpassen' is daarbij een belangrijk aspect waar ook op getoetst wordt.	nee
6	Daarnaast vragen wij ons of hoe de aanleg van het windpark zich verhoudt tot de verduurzaming van onder andere de op het bedrijvenpark gevestigde bedrijven zelf. Wordt het bedrijvenpark De Schalm niet onderdeel van een toekomstig congestiegebied? Zijn er straks na de realisatie van het windpark en aansluiting op het netwerk van Liander nog wel duurzaamheidsinitiatieven (zoals bijvoorbeeld zonnepanelen op daken) voor de op het bedrijvenpark gevestigde bedrijven mogelijk (en natuurlijk andere in de directe omgeving gevestigde bewoners en bedrijven)? Komen dergelijke initiatieven niet voor langere tijd on hold te staan, omdat het	De lokale netbeheerder heeft initiatiefnemers van het windpark te kennen gegeven dat zij in de huidige situatie het beoogde Windpark Midden-Betuwe kan aansluiten op het elektriciteitsnet. Of dit resulteert in het feit dat bedrijventerrein De Schalm onderdeel wordt van een toekomstig congestiegebied is op dit moment geen uitspraak over te doen. Wel zal de lokale netbeheerder, evenals op veel andere locaties in Nederland, aanpassingen moeten doorvoeren in haar netwerk om de decentrale duurzame	nee

	netwerk van Liander het niet meer aan kan? Zo is een groot deel van de gemeente West Betuwe al een congestiegebied (onder andere ontstaan door de ingebruikname van de windmolens rondom het verkeersknooppunt Deil). Voor deze problematiek vragen wij meer dan gemiddelde aandacht.	energievoorziening te kunnen faciliteren.	
7	Tot slot willen we nog ingaan op de gemeente Neder-Betuwe en de gemeente Overbetuwe gestelde voorwaarden ten aanzien van grootschalige duurzame energie initiatieven (zie ook paragraaf 2.5 van de concept notitie). Hier laten de Neder-Betuwe en Overbetuwe respectievelijk het volgende weten: "Belangrijke voorwaarde bij de realisatie van zonne- en windenergieprojecten is participatie ofwel deelname door bewoners en bedrijven het streven is een minimale betrokkenheid van 50% in zowel de ontwikkeling en/of uitwerking als de exploitatie van deze projecten." en "De mogelijkheid om te participeren als burger ... Het project moet voordelen bieden voor inwoners die in de buurt wonen". Stichting Beheer Bedrijvenpark "De Schalm" wil met haar aangeslotenen in de gelegenheid gesteld worden om te kunnen participeren/deelnemen in het te realiseren windpark Midden-Betuwe en dat hier garanties voor worden afgegeven. Het kan natuurlijk niet zo zijn dat straks een groot gedeelte van de opgewekte energie wordt geëxporteerd naar partijen van buiten de gemeente Midden-Betuwe en de gemeente Overbetuwe en dat lokale inwoners en bedrijven niet mee kunnen profiteren.	Er is een initiatief om zowel vanuit de gemeente Overbetuwe als de gemeente Neder-Betuwe te komen tot een energiecorporatie voor dit project. Wij zullen deze initiatiefnemers in contact brengen met de indiener van de reactie.	Nee
	Vanzelfsprekend zijn we te allen tijde bereid het voorgaande nader toe te lichten.	Ter kennisname	
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

R7 – Vangoud Advocaten namens Stichting Het Lijndensche Fonds voor Kerk en Zending

Naam instantie/indiener:	Vangoud Advocaten namens Stichting Het Lijndensche Fonds voor Kerk en Zending
---------------------------------	---

Datum inspraakreactie:		21 december 2020	
Inspraakreactie:			
Nr.	Tekst uit inspraakreactie	Beantwoording	Aanpassing R&D?
1	Verzoek om bij de op te stellen MER, het initiatief van landgoed Hemmen tot plaatsing van 6-7 windturbines in een uitbreiding van het zoekgebied in noordelijke richting nadrukkelijk te betrekken en bij de te onderzoeken effecten hiermee rekening ten houden en voor zover nodig, het plangebied en de onderzoeken uit te breiden.	De meest zuidwestelijke windturbine ligt binnen het zoekgebied en is eerder al in principe als kansrijk aangemerkt. Beide gemeenten hebben de bereidheid uitgesproken een intentieovereenkomst met SLF te sluiten om zo te bezien of kan worden gekomen tot een haalbaar plan. De overige twee zuidelijke turbines liggen ook binnen het zoekgebied en zijn in beginsel ook kansrijk. Echter, of er daadwerkelijk kansen ontstaan voor beide posities is sterk afhankelijk van de resultaten van het lopende haalbaarheidsonderzoek met de initiatiefnemers Yard Energy en Mts. Betuwemolen waarmee een intentieovereenkomst is gesloten. Beide gemeenten kunnen en willen daar nu niet op vooruitlopen. Nadat de intentiefase van het nu lopende initiatief met Yard Energy en Mts. Betuwemolen is afgerond, kunnen de beide gemeenten hierover een standpunt innemen. Uitbreiding van zoekgebied in noordelijke richting past niet in het beleid van de gemeente Overbetuwe (Omgevingsvisie Overbetuwe 2040). Ook passen deze turbines niet binnen de RES regio Arnhem-Nijmegen. Realisatie op korte termijn van deze turbines is daarom nu niet kansrijk. Vanuit de opgave uit de RES en het gemeentelijke programma duurzaamheid zijn er de komende jaren ook voldoende zoekgebieden en plannen om te kunnen voldoen aan de gestelde opgave. Actualisatie van de RES in 2023 (RES 2.0) kan dit beeld wellicht nuanceren. Er is op dit moment geen aanleiding het onderzoek naar (haalbare) mogelijkheden te starten voor deze turbines. Bij de RES 2.0 kan worden bezien of er aanleiding is nieuwe	nee

		locaties of zoekgebieden in (één van) beide gemeenten toe te voegen waar dan een haalbaarheidsonderzoek (op basis van een dan te sluiten intentieovereenkomst) kan worden gestart. Een en ander onder de voorwaarde dat sprake is van een positieve inhoudelijke beoordeling aan de hand van het dan geldende actuele beleid.	
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

R8 – CNME Hemmen

Naam instantie/indiener:		CNME Hemmen	
Datum inspraakreactie:		10 december 2020	
Inspraakreactie:			
Nr.	Tekst uit inspraakreactie	Beantwoording	Aanpassing R&D?
1	Onderzoek naar de routes van vleermuizen. In de Tichelmanstraat en de Velddwarsstraat in Zetten worden deze regelmatig waargenomen.	Ten behoeve van het MER worden ecologische onderzoeken uitgevoerd. In deze onderzoeken wordt aandacht besteed aan de mogelijk te verwachten gevolgen van windturbines op vogels en vleermuizen. In dit kader worden ook diverse veldwerkrondes uitgevoerd die zich toespitsen op vogels (waaronder watervogels) en vleermuizen en de foerageer- en trekroutes van deze soortengroepen. De uitkomsten van dit ecologisch onderzoek zullen worden verwerkt in een natuuronderzoek; welke wordt opgenomen als bijlage van het MER. Indien aanvaringsslachtoffers worden voorzien dienen initiatiefnemers hiervoor ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb) te verkrijgen van de provincie Gelderland.	nee
2	Onderzoek naar de (nachtelijke) trekroutes van vogels, met name ganzen.	Zie beantwoording hierboven.	

Conclusie
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.

R9 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Hemmen)	
Datum inspraakreactie:		22 december 2020	
Inspraakreactie:			
Nr.	Tekst uit inspraakreactie	Beantwoording	Aanpassing R&D?
1	Zie inspraakreactie R1 (woordelijk gelijke inspraakreactie)	Zie beantwoording inspraakreactie R1	Zie R1.
Conclusie			
Zie conclusie inspraakreactie R1.			

R10 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Zetten)	
Datum inspraakreactie:		28 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	De Notitie vormt de basis van de milieueffectrapportage en moet dus bij uitstek alternatieven uitwerken en onderzoeken. De Notitie besteedt echter onvoldoende aandacht aan de mogelijke alternatieven. Zo verwijst de Notitie (op p.4) naar de Routekaart Duurzaam Overbetuwe ("Routekaart"), waarin vermeld wordt: <i>"in de Routekaart wordt de voorkeur gegeven aan de ontwikkeling van minimaal 4 windturbines met een opgesteld vermogen van in totaal 12 MW langs de A15."</i>	Het milieueffectrapport (MER) wordt opgesteld voor het voornemen; ontwikkeling van een windpark. In het planMER gedeelte van het op te stellen MER zal het zoekgebied worden onderzocht op geschiktheid in vergelijking met alle andere, in principe mogelijke, locaties in de gemeenten. De mogelijke locaties worden met elkaar vergeleken op basis van de gestelde beoordelingscriteria voor het planMER. Overigens, wanneer een andere locatie binnen de	nee

	Op zichzelf lijkt deze verwijzing naar (pagina 20 van) de Routekaart juist. Het is echter onvoldoende om deze enkele passage uit de Routekaart te gebruiken als onderbouwing van het zoekgebied voor Windpark Midden-Betuwe. De Notitie moet immers - voorsortierend op de MER rapportage – de alternatieven schetsen en uitwerken, zodat deze in het kader van de MER rapportage ook onderzocht worden. Door nu te verwijzen naar een vier jaar oude passage van twee regels, die verder niet in de Routekaart onderbouwd wordt, kan niet gesteld worden dat de alternatieven in een eerder stadium in voldoende mate zijn onderzocht. Door de Notitie desondanks te baseren op deze verwijzing, bestaat er een groot risico dat de alternatieven ook niet in het kader van de MER rapportage onderzocht zullen worden. Voor zover uw college meent dat wel alternatieven onderzocht en uitgewerkt zijn, zou u dan de schriftelijke onderbouwing in dat verband willen publiceren en delen met mij? Mochten de alternatieven nog onderzocht worden, wanneer en op welke wijze gaat de gemeente die alternatieven onderzoeken? Het voornoemde risico leidt ertoe dat de belanghebbenden - omwonenden in het bijzonder - geconfronteerd worden met de (ernstige) negatieve gevolgen van de bouw van windturbines dicht bij hun percelen, terwijl die locatie gekozen is op basis van een niet nader onderbouwde passage in de Routekaart. Dat op zichzelf strijdt met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur.	gemeente gelijk of beter scoort op de beoordelingscriteria voor het PlanMER hoeft dit niet te betekenen dat het onderzoeksgebied van Windpark Midden-Betuwe ongeschikt is. Vervolgens zullen in het projectMER gedeelte van het MER verschillende opstellingsalternatieven van het windpark, die variëren in positionering en dimensies, met elkaar worden vergeleken om te komen tot een Voorkeursalternatief.	
2	Dat de Notitie in paragraaf 3.2.2 in het vooruitzicht stelt dat het zoekgebied nog onderbouwd wordt, is een bevestiging van de tunnelvisie ten aanzien van deze locatie; het bevoegd gezag lijkt zich blind te staren op deze kennelijk door haar gewenste plek. Het is bovendien de omgekeerde volgorde: eerst wordt een locatie gekozen, waarna deze in de MER rapportage onderbouwd wordt. Uiteraard moet in plaats daarvan juist de aanvankelijke keuze onderbouwd worden.	Het zoekgebied is in verschillende beleidsdocumenten aangemerkt als een wenselijke locatie voor windenergie. In het planMER gedeelte van het uit te voeren CombiMER zal deze locatie opnieuw worden onderzocht op geschiktheid in vergelijking met andere, in principe mogelijke, locaties in de beiden gemeenten. De mogelijke locaties worden met elkaar vergeleken op basis van de gestelde beoordelingscriteria voor het planMER, waaronder de effecten op de leefomgeving (zie Tabel 1 in	nee

	Op grond van welke inhoudelijke overwegingen is besloten om de locatie langs de A15 aan te wijzen als zoekgebied? Voor zover stukken beschikbaar zijn, verzoek ik u deze met mij te delen. Hoeveel andere (potentiële) locaties zijn onderzocht? Zijn daarvan inventarisaties gemaakt van de voor- en nadelen? Is ook de noordzijde van de gemeentegrens verkend als alternatief, ook in verband met slagschaduw en geluid? Is de afstand aan de noordzijde (die ten opzichte van Renkum/Wageningen veel groter is dan van de A15 tot Zetten) meegenomen in die eventuele afweging?	de concept NRD). Overigens, wanneer een andere locatie binnen de gemeente gelijk of beter scoort op de beoordelingscriteria voor het PlanMER hoeft dit niet te betekenen dat het onderzoeksgebied van Windpark Midden-Betuwe ongeschikt is.	
3	Dat geldt temeer nu het Participatieplan "Voor de Wind" vermeldt dat het windpark een goede buur wil zijn, in gesprek wil zijn en blijven met (onder meer) omwonenden en dat het windpark gelooft in maatwerk (p 17 Participatieplan). Daar is bij voorbaat al geen sprake van wanneer niet gekeken is naar alternatieve locaties. De Notitie zou een ruimere blik moeten hanteren en de voor- en nadelen van meerdere locaties moeten behandelen.	Zie beantwoording punt 2 van deze reactie.	nee
4	Gelet op het feit dat de gemeente kennelijk sinds 2016 in voorbereiding is voor de het windpark, heeft de gemeente lang gewacht en mogelijk veel besluiten genomen in het voortraject, zonder dat bekend was dat men het windpark wilde realiseren. Als het windpark inderdaad hecht aan draagvlak en een goede buur wil zijn, waarom is dan zo lang gewacht met het betrekken van bewoners bij de voorbereidingen en eventuele besluitvorming?	Initiatiefnemers hebben in januari 2019 een verzoek tot ontwikkeling van een windpark ingediend bij beide gemeenten. In april 2019 hebben de gemeenten te kennen gegeven dat zij een dergelijke ontwikkeling voorstelbaar vinden. Beide gemeenten hebben in februari 2020 een intentieovereenkomst gesloten met de initiatiefnemers. Dat vormde de start van het project. In maart 2020 is de eerste brief verstuurd aan direct omwonenden. Hieruit blijkt dat er geen sprake van is dat lang is gewacht met het informeren van direct omwonenden.	nee
5	Bovendien is de beoogde locatie gelegen naast de A15, waar ook nog de Betuwe spoorlijn langs loopt. Dat maakt deze locatie extra risicovol, omdat geluid van turbines in combinatie met andere omgevingsgeluiden extra hinder kan geven. Dat maakt de milieu- en gezondheidsaspecten van de keuze voor deze locatie (waarover hierna meer) extra ingrijpend. Daar is onvoldoende rekening mee gehouden en ook de Notitie neemt	Ten behoeve van het MER wordt een akoestisch onderzoek uitgevoerd waarin tevens cumulatie met andere geluidsbronnen zoals de snelweg en spoorwegen inzichtelijk wordt gemaakt. De cumulatieve geluidsbelasting van de onderzochte geluidsbronnen wordt bij de Gezondheidseffectscreening	nee

	dit aspect onvoldoende in ogeschouw als factor. Paragraaf 5.4 vermeldt wel dat een GES score zal worden opgesteld op basis van geluid, maar onduidelijk is hoe die score is opgebouwd en waarom bij een schaal van 1 tot 8 pas bij een score van 6 of hoger het maximaal toelaatbare risico wordt overschreden. Overigens wordt ook de term 'maximaal toelaatbare risico' niet nader toegelicht. Niet blijkt welke risico's er bestaan en hoe die geclassificeerd zijn.	omgerekend naar een GES-score per woning, waarbij windturbinelawaai en railverkeerlawaai worden omgerekend naar wegverkeer equivalente geluidsniveaus. Op deze manier krijgt elke maatgevende woning een GES-score. De GES-score is opgebouwd uit 8 klassen, waarbij klassen 2 t/m 6 elk een bereik hebben van 4 dB. Wanneer er sprake is van een cumulatieve geluidsbelasting van 63-67 dB krijgt een woning GES-score 6 en wordt de maximaal toelaatbare cumulatieve geluidsbelasting overschreden. De toegepaste GES methodiek, inclusief de opbouw van klassen en de overschrijding van het maximaal toelaatbare risico vanaf GES-score 6, is conform het Handboek Gezondheidseffectscreening van de GGD. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe verwijzen naar dit handboek voor meer informatie over de GES.	
6	Wat gebeurt er als deze norm (regelmatig) wordt overschreden? Welke waarborgen - technisch en organisatorisch - bestaan er ter bescherming van de norm?	Indien tijdens de exploitatiefase van het windpark het vermoeden bestaat dat het windpark niet aan de wettelijke normen voor geluid of slagschaduw voldoet, kan een handhavingsverzoek bij de gemeente worden ingediend. In het kader van dit handhavingsverzoek wordt de exploitant van het windpark verzocht de draai- en productiegegevens van het windpark over een bepaalde periode aan te leveren. Aan de hand van deze gegevens kan worden nagegaan of het windpark heeft voldaan aan de wettelijke normen.	nee
7	Daarbij is Zetten de grootste dorpskern in het gebied, terwijl de meeste wind uit zuidwestelijke richting waait. Daarmee ligt Zetten precies in de lijn van de wind en daarmee het geluid. De locatie die zonder onderzoek naar alternatieven is gekozen, is derhalve ook nog eens bijzonder ongelukkig voor het gros van de inwoners van Zetten. Is in de besluitvorming rekening gehouden met het feit dat Zetten in de meest voorkomende windrichting ligt?	De windrichting en -sterkte worden meegenomen in de berekeningen van het akoestisch onderzoek dat zal worden uitgevoerd t.b.v. het MER. In dit onderzoek worden alle geluidsgevoelige objecten waar geluidshinder kan optreden getoetst aan de wettelijke normen van 47 Lden en 41 Lnight. De resultaten van de milieuonderzoeken zullen medebepalend zijn voor de uiteindelijke keuze voor het Voorkeursalternatief.	nee
8	Alternatieve bronnen van energie. De Routekaart behandelt	Omdat met het plan invulling wordt gegeven aan	nee

daarnaast een aantal alternatieve bronnen van energie: ➤ Zonneboilers ➤ Zonnecellen ➤ Windenergie ➤ Warmtepompen ➤ Warmtenet met duurzame bron ➤ Energie uit afval ➤ Waterkracht ➤ Aardwarmte ➤ Warmtebatterijen Al deze vormen van energie dienen te worden onderzocht naast windenergie. De impact van vrijwel al deze energiebronnen is immers aanzienlijk beperkter dan de plaatsing van forse windturbines (ashoogte 115 tot 155 meter, tiphoogte 180 tot 232 meter). Zo verwijst de Routekaart naar de mogelijkheid van een waterkrachtcentrale in de stuw bij Driel (onderzocht in 2009). Hoewel de Routekaart opmerkt dat een dergelijke stuw 21 TJ (=ca. 6MW) aan energie zou kunnen opwekken, (wat de helft van de in de routekaart gewenste potentieel van 12MW zou zijn), is dat niet de enige afweging die gemaakt moet worden. Overigens rept de Notitie in het geheel niet van dit reeds onderzochte en haalbare alternatief voor windturbines. In hoeverre is naar deze alternatieven gekeken? Voor zover daar stukken beschikbaar zijn verzoek ik u deze met mij te delen. Wat zijn de resultaten van het onderzoek? Maar daarbij is ook van belang dat een afweging gemaakt wordt van (i) de impact op omwonenden (minimaal bij een stuw in de rivier), (ii) de impact op het landschap (minimaal bij een stuw in de rivier), (iii) de kosten (voor zover bekend niet onderzocht), (iv) de continuïteit van de energielevering (constante waterstroom t.o.v. grillige wind). Bovendien stamt het onderzoek naar de waterkrachtcentrale uit 2009. Aannemelijk is dan ook dat de schatting van 21 TJ inmiddels door voortschrijdende techniek verouderd is en dat dit meer zal zijn. Overigens is 21 TJ gelijk aan de capaciteit van ca. 2 windmolens van 3 MW.	vastgesteld gemeentelijke beleid voor duurzame energie (respectievelijk de <i>Klimaatnota gemeente Neder-Betuwe 2018-2023</i> en de <i>Routekaart Duurzaam Overbetuwe 2017-2020</i>), wordt in de MER geen onderzoek verricht naar overige vormen van opwekking van duurzame energie. Dit betekent echter niet dat andere vormen van opwekking van duurzame energie binnen het zoekgebied en het overige grondgebied van beide gemeenten worden uitgesloten. Dit betekent ook niet dat andere vormen van opwekking van duurzame energie in de toekomst per definitie niet meer zullen worden onderzocht. Zoals te lezen is in de Routekaart Duurzaam Overbetuwe heeft het Waterschap Rivierenland het onderzoek Smart Polder, kop van de Betuwe, koppeling van water en energie (IF Technology, 2016) laten uitvoeren. Uit dit onderzoek blijkt dat er mogelijkheden voor kleinschalige waterkracht zijn in de kop van de Betuwe en dat water (plassen) ook een bron kan zijn voor duurzame warmte en koude. Verschillende cases zijn onderzocht. Het uitvoeren van de onderzochte cases levert ruim 87 TJ op. De gemeente Overbetuwe staat open voor initiatieven die water als energiebron gebruiken. Dit zal in nauwe samenwerking met het Waterschap Rivierenland en met Rijkswaterstaat op uitvoerbaarheid getoetst worden. Om energieneutraliteit te bereiken moet er immers ingezet worden op alle mogelijke duurzame energiebronnen. Helaas betekent de komst van het beoogde windpark namelijk nog niet dat de gemeente Neder-Betuwe (of de gemeente Overbetuwe) in een keer energieneutraal is. Het is wel een hele belangrijke bijdrage in de doelstelling. Ook de geplande zonneparken en zonnepanelen op dak dragen bij aan de duurzame opwek van de beide	
---	--	--

		gemeenten. Daarnaast moet er inderdaad ook ingezet worden op energie uit warmte en op besparing door bijvoorbeeld isolatie en zuinige apparaten. Het een sluit het ander dan ook niet uit, maar het is allemaal nodig.	
9	Voorts lijkt niet te zijn gerekend met het veld met zonnecollectoren in Hemmen en Valburg. Het zonnepark Hemmen is voldoende om ca. 5.000 huishoudens van stroom te voorzien, en het zonnepark Valburg zelfs voor 15.000 huishoudens. Dit is voldoende voor alle huishoudens van de gemeente Overbetuwe, en voorziet dus al in de wens van de gemeente om energie neutraal te worden. In de uiteenzetting van deze verifieerbare informatie is bovendien nog geen rekening gehouden met wat er al aan zonnepanelen ligt bij de bedrijven en particulieren binnen de gemeente.	Ter kennisname. Echter ziet energieneutraliteit op veel meer dan alleen huishoudens. Om energieneutraliteit te bereiken moet bijvoorbeeld ook het verbruik van verkeer en bedrijvigheid (waaronder industrie) worden meegerekend. Naast het beoogde windpark is ook de aanleg van zonnepanelen op daken en in veldopstellingen benodigd om te komen tot energieneutraliteit.	nee
10	Heeft de gemeente geïnventariseerd hoeveel groene/alternatieve energie momenteel al wordt opgewekt in de gemeente? Zo ja, hoeveel is dat en wanneer is dit voor het laatst onderzocht?	Tot nu bestaat dit alleen uit kleinschalige initiatieven, zoals zonnepanelen op dak. Er zijn nog geen zonneparken of windparken in bedrijf.	nee
11	Meer dan interessant is het inmiddels vergevorderde project van TU Eindhoven en TNO met warmtebatterijen. Die worden al binnen 1,5 jaar getest, zijn naar verwachting over drie jaar te koop en hebben een potentieel van alleen al 7 miljoen huishoudens in Nederland. De warmtebatterij heeft een grootte van ongeveer een koelkast en slaat energie op uit warmte (zonneboilers) en stroom (zonnepanelen) in zouthydraat. Het is milieuvriendelijk, verplaatsbaar, onbeperkt houdbaar en zonder rendementsverlies. Bovendien vangt het de bestaande fluctuaties van windenergie op het net op. Dit bijzonder interessante alternatief - met bovendien geen gevolgen voor omgeving, horizon en milieu - is in het geheel niet onderzocht door de gemeente. De gemeente Overbetuwe heeft in dit verband een unieke kans om deze energiebron te omarmen en te integreren. Zij zou daarmee voorop lopen in Nederland.	De gemeenten bedanken de indiener voor deze input maar merken op dat de genoemde warmtebatterij een energiedrager is en geen energiebron. Dat wil zeggen dat de warmtebatterij energie opslaat die eerst opgewekt dient te worden door (duurzame) energiebronnen zoals windparken. Het betreft dus geen alternatief voor de bestaande hernieuwbare energiebronnen.	nee
12	De (potentiele) gezondheidsschade van windturbines is groot. Windturbines veroorzaken onder meer laagfrequent geluid, drukgolven, slagschaduw en knipperende lichten. Wereldwijd worden dezelfde klachten gerapporteerd: chronische	In oktober 2020 heeft het RIVM een nieuw onderzoek gepubliceerd over de gezondheidseffecten van windturbinegeluid: 'Health effects related to windturbine sound: an update'. Hieruit blijkt dat er geen eenduidig	nee

	slaapproblemen, hoofdpijn, tinnitus, een drukgevoel op de oren, vertigo, visusklachten, luchtwegproblemen, tachycardie, prikkelbaarheid, concentratie- en geheugenproblemen, en angstgevoelens samengaan met de sensatie van inwendige pulsaties of trillingen zowel slapend als in wakker toestand. Welke partij(en) is/zijn verantwoordelijk en aansprakelijk voor eventuele gezondheidsschade als deze zich voordoet?	verband bestaat tussen windturbine geluid en gezondheidseffecten. Ook blijkt uit de studie niet dat laagfrequent geluid van windturbines voor extra hinder zorgt in vergelijking met gewoon geluid. Tevens is het goed om kennis te nemen van een ander recent artikel van het RIVM: 'Health effects related to wind turbine sound, including low-frequency sound and infrasound' uit 2018. Hierin wordt onder meer gesteld dat er geen bewijs is dat laagfrequent geluid en infrageluid specifieke effecten hebben, en dat gezondheidseffecten eerder gerelateerd zijn aan ergernis dan aan daadwerkelijke blootstelling. Bovendien zullen de beoogde windturbines moeten voldoen aan alle Nederlandse wet- en regelgeving voor windturbines.	
13	Vanzelfsprekend geldt dat hoe groter de molens zijn die geplaatst worden, hoe verder de impact daarvan reikt op de mensen daaromheen. De beoogde rotordiameter van minstens 130 meter betekent dat alle gebouwen in een straal van tenminste 1560 meter (oplopend tot 1860 meter) rond iedere individuele windmolen direct beïnvloed worden door de hinder van slagschaduw.	Het klopt dat de slagschaduw van windturbines ver kan reiken, met name bij zonsopkomst en zonsondergang. Voor slagschaduw geldt echter de wettelijke norm van maximaal 5 uur en 40 minuten slagschaduw per jaar voor woningen en andere gevoelige objecten. Daarmee blijft de overlast voor omwonenden beperkt, ongeacht de afmetingen van de turbines. Een automatische stilstandvoorziening in de windturbines zorgt ervoor dat deze worden uitgeschakeld wanneer de wettelijke grens van 5 uur en 40 minuten wordt overschreden.	nee
14	De Notitie wekt de indruk dat slagschaduw niet serieus wordt genomen, op dit moment noch in het op te stellen MER rapport. Nergens wordt immers melding gemaakt van het feit dat de projectontwikkelaar een deugdelijk slagschaduwrapport moet opstellen en overleggen.	In de NRD wordt wel degelijk melding gemaakt van het slagschaduwrapport dat dient te worden opgesteld ten behoeve van het MER. In paragraaf 4.3 wordt het wettelijke kader voor slagschaduw beschreven waaraan in dit slagschaduwonderzoek zal worden getoetst. Vervolgens wordt in paragraaf 5.4 de	Nee

		onderzoeksmethode voor dit onderzoek beschreven.	
15	Bovendien wordt bovenwettelijke mitigatie van slagschaduw - geen vreemd scenario gelet op de enorme omvang van de beoogde windmolens - direct uitgesloten als "vallend buiten de reikwijdte van het MER" (paragraaf 4.3 Notitie).	Met 'bovenwettelijke mitigatie' van slagschaduw wordt mitigatie bedoeld die verder gaat dan een stilstandvoorziening waarmee de slagschaduwbelasting per gevoelig object wordt beperkt tot 5 uur en 40 minuten slagschaduw per jaar (de wettelijke norm). Denk hierbij aan een stilstandvoorziening waarmee de slagschaduwbelasting op een gevoelig object wordt beperkt tot ca. 0 uur slagschaduw per jaar. Maar ook andere vormen van bovenwettelijke mitigatie zijn mogelijk, zoals bijvoorbeeld een gevoelig object voorzien van rolluiken o.i.d. Echter, dergelijke vormen van 'bovenwettelijke mitigatie' worden niet behandeld in het MER, daar in het MER in eerste instantie wordt getoetst aan de wettelijke norm.	nee
16	Daarnaast wordt op pagina 24 benoemd dat een GES (gezondheidseffectenscreening) wordt uitgevoerd, om in dezelfde alinea op de volgende pagina het volgende te vermelden: "De eventuele gezondheidseffecten van slagschaduw worden door de lage draaisnelheid van moderne windturbines, in combinatie met de strenge landelijke norm dermate beperkt dat het effect van slagschaduw op de gezondheid met zekerheid verwaarloosbaar is."	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe wijzen erop dat er geen aangetoond verband bestaat tussen slagschaduw van moderne turbines in combinatie met de strenge landelijke norm en gezondheidseffecten. Omdat er geen schadelijk effect op de gezondheid kan worden verwacht is slagschaduw dan ook geen milieusegment waarvoor een GES methodiek bestaat. Het milieuaspect slagschaduw wordt wel grondig onderzocht t.b.v het MER. In het uit te voeren slagschaduwonderzoek wordt de jaarlijks te verwachten slagschaduwduur op alle woningen in de nabije omgeving inzichtelijk gemaakt en getoetst aan de wettelijke norm, voor meerdere opstellingsalternatieven met verschillende afmetingen.	nee
17	Die passage wordt door geen enkele wetenschappelijke verwijzing onderbouwd, terwijl de norm in dezelfde Notitie spreekt van 12x de rotordiameter als straal waarbinnen hinder bevonden wordt van slagschaduw. Alleen al de woningen op de Leigraafseweg 1, 2 en 4 in Zetten vallen ruimschoots binnen die norm. Het niet in aanmerking nemen van slagschaduw - althans het bij	De interpretatie van de indiener van de norm uit de Activiteitenregeling milieubeheer is onjuist. De Activiteitenregeling milieubeheer (RARIM, 2007) meldt in artikel 3.12 dat een windturbine voorzien moet zijn van een automatische stilstandvoorziening indien slagschaduw optreedt ter plaatse van gevoelige objecten voor zover de afstand tussen de windturbine en de	nee

	voorbaat bagatelliseren daarvan in de Notitie - kan niet worden beschouwd als een gedegen voorbereiding en onderbouwing van de beoogde reikwijdte van de MER.	gevoelige objecten minder dan 12 maal de rotordiameter (12D) bedraagt en gemiddeld meer dan 17 dagen per jaar gedurende meer dan 20 minuten per dag slagschaduw kan optreden (zie ook paragraaf 4.3 van de NRD). De 12RD afstand verwijst naar de afstand rondom windturbines waarbinnen woningen en andere gevoelige objecten beschermd worden tegen normoverschrijdende slagschaduw met behulp van een automatische stilstandvoorziening. Daarbuiten is dergelijke bescherming niet verplicht. Het slagschaduwonderzoek ten behoeve van het MER zal de jaarlijks te verwachten slagschaduwduur voor alle woningen binnen 12RD afstand inzichtelijk maken voor een aantal opstellingsalternatieven die verschillen in afmetingen. De resultaten van de milieuonderzoeken zullen medebepalend zijn voor de uiteindelijke keuze voor het Voorkeursalternatief.	
18	Het niet in aanmerking nemen van slagschaduw - althans het bij voorbaat bagatelliseren daarvan in de Notitie - kan niet worden beschouwd als een gedegen voorbereiding en onderbouwing van de beoogde reikwijdte van de MER. Wat is het standpunt van de gemeente met betrekking tot slagschaduw?	Het standpunt van de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe is dat slagschaduw als hinderlijk kan worden ervaren als het op ramen valt. Daarom heeft het milieuaspect slagshaduw een volwaardige plaats in het MER en worden de effecten uitgebreid onderzocht, waarbij op het niveau van individuele woningen wordt getoetst aan de wettelijke norm. Deze werkwijze staat beschreven in Hoofdstuk 4 en Hoofdstuk 5 van het NRD. De gemeenten zijn het dan ook niet eens met de suggestie van de indiener dat er sprake is van een niet gedegen voorbereiding en onderbouwing.	nee
19	De gemeente concentreert zich te veel op de klimaatdoelstellingen en vergeet daarbij in strijd met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur een sluitende, evenwichtige belangenafweging te maken tussen alle betrokken belangen. De voorbereiding is daarmee onvoldoende zorgvuldig en in strijd met het gelijkheidsbeginsel. Dat blijkt niet uitsluitend	Zoals toegelicht in de beantwoording op punt 2 van deze reactie zijn de locatiekeuze en de onderzoeken naar alternatieven wel degelijk onderbouwd in het voortraject en de NRD.	nee

	uit het feit dat de locatiekeuze en de onderzoeken naar alternatieven niet of nauwelijks zijn onderbouwd in het voortraject of in de Notitie. Het wordt ook bevestigd door de rekenkamercommissie van de gemeente. Enkele treffende passages: <i>"Er zijn weinig controlemogelijkheden door de gemeenteraad. De werkgroep die de voortgang kritisch zou volgen is opgeheven. In dit verband merken wij op dat de door voor dit najaar het college aangekondigde informatie de gemeenteraad nog niet heeft bereikt en de gemaakte afspraak over de (de monitoring van) de opvolging van de door de raad overgenomen aanbevelingen van uw rekenkamercommissie in het P&C-proces (nog) niet is nagekomen."</i> <i>"Er lijkt progressie op verschillende thema's zonder dat duidelijk is hoe deze ontwikkelingen zich onderling tot elkaar of tot de Routekaart verhouden."</i>	Bovendien zal in het kader van de vaststelling van het bestemmingsplan sprake zijn van een integrale afweging waarbij alle (milieu)aspecten zullen worden betrokken. Daarnaast worden de gemeenteraden actief betrokken bij de planontwikkeling en de voorbereiding van de besluitvorming.	
20	Al met al ontstaat een beeld van een gemeente die zich hard inzet voor verduurzaming. Op zichzelf is dat een nobel streven. Waar echter minder oog voor is vanuit de gemeente, is de beschikbaarheid van alternatieven en de samenhang van de realisatie van het windpark met andere energiebronnen en - niet in de laatste plaats - de impact van het windpark op de omgeving en de omwonenden. Dat sluit aan bij het beeld dat de rekenkamercommissie van de gemeente schetst in haar QuickScan naar de stand van zaken met betrekking tot (de realisatie van) het duurzaamheidsbeleid van de gemeente Overbetuwe. De kritische werkgroep is opgeheven en er is maar een terrein aangewezen en gekozen voor het windpark. Van onderzoek naar alternatieve locaties en alternatieve energiebronnen geeft de Notitie geen blijk.	Zie beantwoording punt 2, punt 8 en punt 19 van deze reactie.	nee
21	Op basis van de bovenstaande argumenten heb ik bezwaar tegen de Notitie, temeer nu deze ondanks het ontbreken van deze wezenlijke elementen al in concept is vastgesteld. Voor zover nodig is deze reactie dan ook tevens een bezwaarschrift tegen voornoemd besluit. Aan het besluit tot vaststelling van de Notitie kleven inhoudelijk de bezwaren die ik al uiteen heb gezet.	De gemeenten nemen kennis van de reactie van indiener. Een reactie over de reikwijdte & detailniveau van het op te stellen MER heeft echter geen formele status. Bezwaar en beroep is ook niet mogelijk op het besluit omtrent de reikwijdte & detailniveau. Indien indiener van mening is dat de door hem/haar aangedragen reactie onvoldoende	nee

		is meegenomen in de reikwijdte & detailniveau van het op te stellen MER, staat het hem/haar vrij een reactie in te dienen op het ontwerp besluit voor het windpark (ontwerp bestemmingsplan en ontwerp omgevingsvergunning) waarvoor het MER ter onderbouwing dient.	
22	In het algemeen is met openbaarmaking van deze Notitie duidelijk geworden dat de gemeente Overbetuwe zich in dit traject weinig heeft bekommerd om haar inwoners. De Notitie geeft in samenhang met overige recente en minder recente ontwikkelingen in dit traject een overduidelijk signaal van een gemeente die bijzonder lang de tijd heeft gehad om dit traject terdege voor te bereiden en nu om twee voor twaalf nog even een rondje langs de bewoners doet. In dat kader verzoek ik u een termijn te stellen om een nader uitgewerkte reactie, tevens bezwaarschrift op te stellen ten aanzien van de voorbereidingen door de gemeente en de voorbereidingstijd die de bewoners wordt gegeven.	Zie beantwoording punt 4 en punt 21 van deze reactie. Het is niet mogelijk om een bezwaarschrift in te dienen ten aanzien van de voorbereidingen door de gemeente en de voorbereidingstijd die is gegeven. Het stellen van een nadere termijn is dan ook niet aan de orde.	nee
23	Naar aanleiding van deze brief verzoek ik u met inachtneming van mijn reactie de Notitie niet definitief vast te stellen dan wel deze alleen gewijzigd vast te stellen, met inachtneming en deugdelijke, wetenschappelijke uitwerking van mijn bezwaren en suggesties.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe nemen deze opmerking ter kennisneming aan maar zien in de opmerkingen van de indiener geen reden om de reikwijdte en het detailniveau van het MER te wijzigen.	nee
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

R11 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Zetten)	
Datum inspraakreactie:		18 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Gisteren kwam het eindverslag van de parlementaire commissie	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe nemen de	nee

	kinderopvangtoeslag in de openbaarheid en daaruit bleek op welke schandalige wijze de grondbeginselen van de rechtsstaat ernstig zijn geschonden, dat de macht van de overheid zich tegen haar burgers heeft gekeerd. Dat daar ministers, hoge ambtenaren, de minister-president, rechters van ons hoogste bestuursrecht college de Raad van State, wetgever, kabinet en parlement ten voile verantwoordelijk zijn. "Noodzakelijke beginselen van behoorlijk bestuur hebben het moeten ontgelden tegen de achtergrond van een oververhitte politieke behoefte aan fraudebestrijding", aldus de commissieleden. Ik heb sterk de indruk dat als er over een aantal jaren een parlementair onderzoek zal plaatsvinden naar de gewenste energietransmissie en de daaruit voortkomende ideeën dat iedere gemeente maar windturbines zal moeten plaatsen om over een aantal jaren energieneutraal te zullen zijn, de commissie na onderzoek zal moeten vaststellen dat ook in deze zaak de grondbeginselen van de rechtstaat zijn geschonden, dat de macht van de overheid zich tegen haar burgers heeft gekeerd, dat er honderden mensen ernstig zijn gedupeerd door de oververhitte politieke behoefte aan energietransmissie cq het hele land vol plempen met torenhoge windturbines.	opmerking van de indiener te kennisneming aan, maar wijzen erop dat het Klimaatakkoord en de daarin opgenomen doelstellingen met betrekking hernieuwbare energie op land democratisch tot stand zijn gekomen.	
2	Het rapport "Windenergielocaties gemeente Neder-Betuwe "van 22 december 2015 geschreven door Royal HaskoningDHV doet uit de doeken waar geschikte locaties voor windturbines binnen de gemeente Neder-Betuwe geleden zijn. In dit rapport komt de huidige locatie van het zg zoekgebied in locatie 3b naar voren. Daar echter een deel van deze locatie in de gemeente Overbetuwe ligt, zegt het rapport dat wil men daar windturbines realiseren er afstemming met de gemeente Overbetuwe zal moeten plaatsvinden. Vijf jaar geleden werden derhalve de plannen gesmeed. En wij, de burgers, die beschermd dienen te worden door de overheid, wij de burgers die de gemeenteraden kiezen ten einde goed bestuurd te worden, worden ruim vier jaar later middels een briefje gericht aan de bewoners van dit huis, niet eens met de	Beide gemeenten hebben hun doelstellingen ten aanzien van hernieuwbare energie in beleidstukken weergegeven en hieraan ook een ruimtelijke vertaling gegeven. Hierna zijn door initiatiefnemers voorstellen gedaan om invulling te geven aan deze doelstellingen. Voor het windpark Midden-Betuwe hebben Initiatiefnemers in januari 2019 een verzoek tot ontwikkeling van een windpark ingediend bij beide gemeenten. In april 2019 hebben de gemeenten te kennen gegeven dat zij een dergelijke ontwikkeling voorstelbaar vinden. Beide gemeenten hebben in februari 2020 een intentieovereenkomst gesloten met de initiatiefnemers. Dat vormde de start van het project. In maart 2020 is de	nee

	naam van de bewoner erop, gevraagd om een enquête in te vullen omdat er wellicht een windmolenpark gerealiseerd zal worden. Er wordt ons helemaal niet gevraagd of we dit wel willen. Er wordt geen enkele kans geboden om als burger met deze overheden in debat te gaan bijvoorbeeld over nut en noodzaak. Over eventuele gezondheidsschade.	eerste brief verstuurd aan direct omwonenden De noodzaak om te komen tot hernieuwbare energie alsmede de plekken waar dit ruimtelijk mogelijk worden gemaakt liggen vast in door de gemeenteraden vastgestelde beleidstukken. Ten aanzien van het aantal molens, de exacte plaats en de hoogte vindt de dialoog plaats.	
3	Dan is er ook nog een zg Communicatie-en Participatieplan van juni 2020 waarin tot in den treure wordt benoemd hoe belangrijk het is dat de plaatselijke bevolking, de omwonenden, betrokken worden bij de plannen. Hoe belangrijk het is een groot draagvlak voor de plannen te creëren. Dit plan is in opdracht van de initiatiefnemers, YARD ENERGY en maatschap Betuwemolen in overleg met de betrokken 2 gemeenten tot stand gekomen. Het is toch uiterst vreemd dat partijen die participatie en communicatie zo hoog in het vaandel hebben staan, dat diezelfde partijen pas met hun plannen naar buiten treden ruim 4 jaar nadat er een voorkeurslokatie voor een windpark is vastgesteld.	Zie beantwoording eerste deel van punt 2 van deze reactie.	nee
4	Wat hebben de gemeente Overbetuwe en Neder-Betuwe na december 2015 voor stappen ondernomen ivm het nader vorm geven aan het geplande windmolenpark? Graag een antwoord in chronologische volgorde van de genomen acties door de beide gemeenten. Heeft de gemeente Overbetuwe nog eigenstandig onderzoek laten doen naar eventuele zoekgebieden binnen de gemeentegrenzen van Overbetuwe naar een zoeklocatie?	Beide gemeenten hebben in april 2019 aan initiatiefnemers laten weten dat zij hun initiatief beleidsmatig voorstelbaar vinden omdat het initiatief past binnen de vastgestelde beleidskaders. Daarop hebben beide gemeenten in februari 2020 een intentieovereenkomst gesloten om de planontwikkeling ter hand te nemen. In augustus 2020 hebben beide gemeenten ingestemd met het communicatie- en participatieplan. In november 2020 hebben beide college ingestemd met de concept-Notitie Reikwijdte en deze vanaf 19 november 2020 gedurende zes weken ter inzage gelegd.	nee
5	Waarom heeft de gemeente er niet voor gekozen de omwonenden op naam aan te schrijven ipv slechts aan de	De brieven zijn niet op naam verzonden in verband met de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).	nee

	bewoners van een adres. Het blijkt nl dat veel mensen brieven met "aan de bewoners van een bepaald adres" regelrecht in de oudpapierbak deponeren.	Conform deze regelgeving is het gebruik van persoonlijke gegevens slechts toegestaan als dit noodzakelijk is en er geen minder ingrijpende maatregel mogelijk is. Voor het verzenden en bezorgen van de brieven zijn de persoonsgegevens niet noodzakelijk en er is dus sprake van een minder ingrijpende maatregel door de brieven te versturen aan de bewoners van een bepaald adres. Dat is de reden dat wij de brieven op adres, en niet op naam hebben verstuurd.	
6	Mij is gebleken dat veel omwonenden niet op de hoogte waren van de voorgenomen plannen voor het windturbinepark. Zijn betrokken gemeenten bereid deze hele procedure over te doen op dat er werkelijk sprake kan zijn van burgerparticipatie?	Beide gemeenten hebben via diverse kanalen gewezen op het voornemen om een windpark te ontwikkelen waardoor omwonenden tijdig op de hoogte zijn gebracht van dit voornemen. Dit betreft: - bewonersbrief windpark Midden-Betuwe maart 2020 - bericht gemeentepagina Overbetuwe 25 maart 2020 - Persbericht burgerparticipatie windpark Midden-Betuwe 19032020 - uitnodigingsbrief aan direct-omwonenden voor bekijken video en invullen enquête 20 mei 2020 - brief uitkomsten enquête en uitnodiging gebieds-tafel 27 augustus 2020 - publicatie terinzagelegging concept-NRD met mogelijkheid om op 26 november vragen te stellen over het windpark en de NRD Daarnaast zijn de Gelderlander ook artikelen verschenen over het voornemen. Hiermee is in de voorfase ruim aandacht geweest voor dit initiatief. Er is om die reden geen aanleiding om de voorbereiding opnieuw uit te voeren.	nee
7	Daarnaast is het ivm. de strenge coronamaatregelen onmogelijk een vergadering te beleggen, of een vereniging op te richten ten einde een gezamenlijk krachtig weerwoord tegen de plannen op	De gemeente staat voor de grote opgave om uitvoering te geven aan het gemeentelijk klimaatbeleid, en de energietransitie in het bijzonder, om zodoende een	nee

	te stellen. En dit terwijl het recht van vergadering en het recht om een vereniging oprichten beide in de Grondwet verankerd zijn. Daarom pleit ik er hier nogmaals voor de hele besluitvormingsprocedure inzake dit windpark op te schorten tot dat de coronamaatregelen van tafel zijn en mensen weer gewoon bij elkaar kunnen komen om te overleggen, tot het weer mogelijk is een bijeenkomst te beleggen waar zowel gemeenten, de initiatiefnemers en de burger hun woordje kunnen doen, waar er discussie gevoerd kan worden, waardoor te nemen besluiten kunnen worden beïnvloed. Dat is democratie.	bijdrage te leveren aan het terugdringen van klimaatverandering. Vanuit dat belang is het niet verantwoord het planproces uit te stellen. De coronamaatregelen leggen weliswaar beperkingen op aan de mogelijkheden om fysiek het plan te bespreken en van gedachten te wisselen, maar de alternatieven hiervoor, in de vorm van video-vergaderen en telefonisch overleg, bieden hiervoor ons inziens voldoende mogelijkheden.	
8	De aankondiging dat het concept NRD ter inzage gelegd is, dateert van 19 november jl. Vragen over dit concept konden worden gesteld op 26 november jl. Volgens mij een veel te korte periode omdat het NRD voor een gewone burger geen dagelijkse kost is, in tegendeel, het is moeilijk leesbaar, ingewikkelde termen, kortom het heeft er alles van weg het de burger moeilijk ipv makkelijk te maken.	De concept notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het CombiMER Windpark Midden-Betuwe heeft van 19 november tot en met 30 december 2020 ter inzage gelegen. Inwoners hebben dus 6 weken de tijd gehad en daarmee is er volgen de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe ruim voldoende tijd geweest om de concept NRD te bestuderen en te reageren. De mogelijkheid die is geboden om vragen te stellen over de concept NRD, diende ter handreiking richting de inwoners en belanghebbenden. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe benadrukken dat er geen sprake is van 'het de burger moeilijk maken'.	nee
9	Ik ben van mening dat er in het NRD veel te weinig aandacht is voor eventuele gezondheidsschade ten gevolge van het wonen in de buurt van windturbines. Er worden in de NRD 5 onderzoeken aangehaald over gezondheidseffecten van windturbines en daaruit zou blijken dat directe effecten op de gezondheid, anders dan geluidshinder, onwaarschijnlijk zijn. Wat wordt er precies bedoeld met: directe effecten op de gezondheid, anders dan geluidshinder? Waarom zijn er geen rapporten aan gehaald waaruit wel blijkt dat windturbines hoogstwaarschijnlijk wel tot gezondheidsschade kunnen leiden? Ik wil er op wijzen dat deze onderzoeken dateren uit 2011,20012,2013,2016 en 2017. Dat houdt in dat de eerste drie genoemde onderzoeken niet als zeer recent zijn te classificeren. Dat brengt me bij klinisch-fysicus-audioloog van het Leids	Het thema gezondheid heeft een eigen plaats in het MER. Omdat de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe de zorgen over gezondheidsaspecten serieus nemen wordt voor dit thema bovendien een Gezondheidseffectscreening (GES) uitgevoerd. Tegelijk wijzen de gemeenten erop dat de Nederlandse milieunormen voor windenergie (en specifiek voor geluid) voldoende bescherming bieden tegen nadelige gezondheidseffecten. Hinder is echter iets anders dan (directe) gezondheidseffecten. Bij de wettelijke normwaarde van 47 Lden en 41 Lnight wordt verwacht en geaccepteerd dat ongeveer 9 procent van de omwonenden ernstige hinder zal ondervinden van het windpark. Een dergelijk	nee

	Universitair Medisch Centrum Jan de Laat die onderzoek doet naar nadelige gezondheidseffecten van laagfrequent geluid afkomstig van windmolenparken. De heer De Laat wijst erop dat oude studies vooral gaan over kleine windmolens ,terwijl de turbines van tegenwoordig vaak 100 meter hoog zijn(of zelfs 200 meter) en derhalve het geluid verder kan dragen. Na kamervragen over de uitlatingen van de heer De Laat heeft staatssecretaris Stientje van Veldhoven van Infrastructuur en Waterstaat onlangs besloten het RIVM een inventariserend onderzoek te laten doen naar deze materie. Het is vooral het vaak niet hoorbare laagfrequent geluid waar mensen last van hebben. Daar is geen enkele isolatie tegen opgewassen. Het dendert overal doorheen. "Het risico op het regelmatig voorkomen van ziekteverschijnselen zoals tinnitus, duizeligheid, misselijkheid of abnormaal hoge bloeddruk wordt over het algemeen te laag ingeschat, zegt wetenschapper Jan De Laat." Laagfrequent geluid kunnen we misschien niet horen, maar het lichaam vangt het wel op. In het middenoor, waar ook het evenwichtsorgaan aldus heer De Laat. (Volkskrant, woensdag 25 november 2020). Uit diverse onderzoeken wereldwijd , blijkt dat een substantieel deel van de omwonenden van windturbines last heeft van: chronische slaapproblernen, hoofdpijn, tinnitus, een drukgevoel op de oren, prikkelbaarheid, concentratie-en geheugenproblemen en angstgevoelens samengaan met de sensatie van inwendige pulsaties of trillingen zowel slapend als in wakkere toestand..(citaat dr S. van Manen, huisarts in Den Bosch). Daarnaast blijkt dat onder omwonenden van een windturbinepark mensen met at bestaande hartklachten een grotere kans hebben op een beroerte of hartinfarct. Onderzoek van het LUMC bevestigen de eerdere conclusies van de Deense epidemioloog A. Poulsen. In een bevolkingsonderzoek onder 500.000 (!) Denen die in de buurt van windturbines wonen, vond Poulsen een licht verhoogde kans op hartfalen en beroertes, als gevolg van laagfrequent geluid.	niveau van ernstige hinder is goed vergelijkbaar met hetgeen bij de normering voor wegverkeer, railverkeer en industrielawaai als maximaal toelaatbaar wordt beschouwd. De mate van hinder die omwonenden van een windpark ervaren is deels persoonsgebonden. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe zijn bekend met de uitspraken van Jan de Laat maar wijzen erop dat er geen overtuigend bewijs is dat de bestaande wettelijke normen voor geluid onvoldoende beschermen tegen (laagfrequent) geluid. Zo blijkt uit het recente RIVM rapport van oktober 2020 'Health effects related to windturbine sound: an update', dat er geen eenduidig bewijs bestaat voor gezondheidseffecten, anders dan hinder. Ook blijkt uit de studie niet dat laagfrequent geluid van windturbines voor extra hinder zorgt in vergelijking met gewoon geluid. Daarnaast is het goed om kennis te nemen van een ander recent artikel van het RIVM: 'Health effects related to wind turbine sound, including low-frequency sound and infrasound' uit 2018. Hierin wordt onder meer gesteld dat er geen bewijs is dat laagfrequent geluid en infrageluid specifieke effecten hebben, en dat gezondheidseffecten eerder gerelateerd zijn aan ergernis dan aan daadwerkelijke blootstelling. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe kiezen ervoor om zich te baseren op de meest recente wetenschappelijke inzichten van het RIVM.	
10	Jammer dat hierover in het concept NRD met geen woord wordt	In paragrafen 4.2 en 4.5 worden de milieuthema's geluid	nee

	gerept. Eigenlijk niet vreemd als je nagaat dat het concept NRD is geschreven door een bureau in opdracht van de beide initiatiefnemers YARD ENERGY en maatschap Betuwemolen. Dat zijn de mensen die geld verdienen hoger in het vaandel hebben staan dan de gezondheid van de vele honderden omwonenden.	en gezondheid uitgebreid (en gebaseerd op wetenschappelijke feiten) beschreven, waarna in paragrafen 5.2 en 5.4 de beoordelingswijze voor deze thema's in het MER wordt toegelicht. De gemeenten herkennen zich dan ook niet in de suggestie van de indiener dat er met geen woord over de gezondheidseffecten wordt gerept.	
11	Het advies van de wetenschappers van het LUMC, naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, is om bij de aanleg van windturbines de volgende formule aan te houden: afstand turbine tot woningen is 10 maal de ashoogte van de windturbine. Dus bij een turbine van 200 meter hoog, een afstand van 2 km aanhouden. Wat vinden beide gemeenten Overbetuwe en Neder-Betuwe van deze uitkomsten van onderzoek en advies? Worden deze te beide gebrachte zaken ook meegenomen in het op te stellen MER? In Beieren heeft de federate overheid al in 2016 besloten de bovengenoemde 10xH te hanteren.	Nederlandse wet- en regelgeving heeft betrekking op hinder, niet op afstand. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe zien geen reden om van de bestaande wettelijke normen af te wijken, gezien het gebrek aan overtuigend bewijs dat deze onvoldoende beschermen tegen (laagfrequent) geluid.	nee
12	Uit het Kennisbericht Geluid van windturbines van het RIVM juni 2015 blijkt het volgende: blz 28 :Effecten van windturbinegeluid op de gezondheid: Hinder is het voornaamste gezondheidseffect toegeschreven aan het geluid van draaiende windturbines, zowel overdag als 's nachts. Bij hetzelfde geluidsniveau is het geluid van windturbines hinderlijker dan het geluid van andere bronnen zoals verkeer of industrie. Zowel uit epidemiologisch onderzoek als uit individuele gevalsbeschrijvingen komt het typische karakter van windturbinegeluid naar voren als belangrijk probleem. Vooral het ritmische karakter van windturbinegeluid wordt als hinderlijk ervaren. Windturbines produceren ook laagfrequent geluid. Het laagfrequente deel van het geluid van windturbines kan wellicht tot hinder leiden. In de literatuur is daar nog geen consensus over. Chronische hinder of het gevoel dat door de windturbines de omgevings- of levenskwaliteit afneemt, kan via stressprocessen een negatieve invloed hebben op de gezondheid en het welbevinden van mensen, die in de buurt van windturbines	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe kiezen ervoor om zich te baseren op de meest recente wetenschappelijke inzichten van het RIVM. Zie voor meer informatie ook de twee hierboven genoemde artikelen van het RIVM uit 2018 en 2020.	nee

	wonen. Voor andere gezondheidseffecten in relatie tot windturbinegeluid is onvoldoende bewijs. Dat betekent niet dat die relatie er niet zou kunnen zijn. Einde citaat uit het Kennisbericht van het RIVM.		
13	Het RIVM heeft op 3 juni 2013 een zg Factsheet laag Frequent geluid geschreven. Het is geen uitputtende analyse van de kennis over laagfrequent geluid maar meer een korte schets, in opdracht van het ministerie van I&M. Ik citeer enkele bevindingen uit dit rapport: Laagfrequent geluid dempt op grotere afstand minder uit dan geluid met hogere frequenties(gewoon geluid). Op afstanden van meer dan 5 km van sterke geluidsbronnen blijft alleen de laagfrequente component over. Laagfrequent geluid wordt door gevels ook minder gedempt dan geluid met hoge frequenties. In woningen en gebouwen kan bovendien versterking van het geluid ontstaan door zogenaamde "opslingering"(resonantie). Geluid kan tot verschillende gezondheidseffecten leiden.De meest bekende hiervan zijn: hinder, slaapverstoring, leesachterstand, verhoogde bloeddruk en hartinfarct. Voor deze effecten bestaat voldoende bewijs. Voor LFG bestaat er consensus over effecten als hinder en slaapverstoring. Voor andere effecten of aandoeningen die met LFG in verband worden gebracht, zoals duizeligheid, evenwichtsverlies en zogeheten vibro akoestische aandoeningen is er geen consensus. Wat het geluid van windturbines betreft zegt het rapport: Bij 47 dB(A) loopt het percentage ernstige hinder (binnen) door windturbinegeluid op tot zo'n 9%. Terwijl dat bijvoorbeeld voor wegverkeer bij vergelijkbare niveaus minder dan 3% betreft. De nachtnorm van 41dB Lnight zorgt er volgens het rapport voor dat er 9% van de bewoners ernstige hinder van de turbines kunnen ondervinden. Einde citaat uit Factsheet laag Frequent geluid van het RIVM. Wat doet u met deze door het RIVM vastgestelde gegevens? Gaat u dit meenemen in het op te stellen MER?	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe kiezen ervoor om zich te baseren op de meest recente wetenschappelijke inzichten van het RIVM. Zie voor meer informatie ook de twee hierboven genoemde artikelen van het RIVM uit 2018 en 2020. Gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe zien dan ook geen reden om de beoordelingsmethode in het MER aan te passen.	nee
14	In Denemarken wordt momenteel ook onderzoek naar de relatie windrichting en windkracht en een aantal gezondheidsafgeleiden gedaan. In afwachting van de uitkomsten van deze onderzoeken heeft een groot aantal Deense gemeenten de bouw van turbines	De windrichting en -sterkte worden meegenomen in de berekeningen van het akoestisch onderzoek dat zal worden uitgevoerd t.b.v. het MER. In dit onderzoek worden alle geluidsgevoelige objecten waar	nee

	opgeschort cq gestopt.	geluidshinder kan optreden getoetst aan de wettelijke norm van 47 Lden en 41 Lnigh.	
15	Ik vind dat er in het te maken milieueffectrapport veel en veel meer aandacht zal moeten worden besteed aan de nadelige gezondheidsaspecten van het wonen van mensen in de buurt van windturbines. En ik vind het uiterst lakenswaardig als overheden en initiatiefnemers net te doen alsof er maatregelen zijn te treffen die iets aan het laagfrequent geluid kunnen doen. Daar is geen kruid tegen gewassen. Geen enkele isolatie van de woning biedt hier een oplossing voor.	Zoals in de beantwoording hierboven uiteengezet bieden de Nederlandse milieunormen voor windenergie, en specifiek voor (laagfrequent) geluid, voldoende bescherming tegen nadelige gezondheidseffecten. Omdat de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe de zorgen over gezondheidsaspecten serieus nemen wordt voor dit thema bovendien een Gezondheidseffectscreening (GES) uitgevoerd. De gemeenten zijn het dan ook niet eens met de suggestie van de indiener dat er te weinig aandacht wordt besteed aan gezondheid.	nee
16	Stel dat het nog steeds niet wetenschappelijk is bewezen dat je van het laagfrequent geluid ernstige gezondheidsschade ondervindt, terwijl uit de verhalen van omwonenden van windparken al die klachten wel naar voren komen, moet je die klachten dan afdoen als onzin, niet wetenschappelijk bewezen? Het dragen van mondkapjes zou volgens het RIVM ook niet wetenschappelijk zijn bewezen. Toch heeft de overheid besloten dat we in allerlei binnenruimtes het mondkapje moeten dragen op straffe van een forse boete.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe kiezen ervoor om zich te baseren op de meest recente wetenschappelijke inzichten van het RIVM.	nee
17	Maar kijk eens naar onze overheid, een instantie die integriteit zou moeten uitstralen. Kijk naar de toeslagenaffaire, kijk naar Groningen, hoe daar de mensen worden behandeld ivm aardbevingsschade etc, kijk naar de Chroom6 affaire, willens en wetens liet de overheid burgers met dit levensgevaarlijke goedje werken. Jarenlang. Terwijl diezelfde overheid wist dat het een dodelijk goedje was. En zo gaat het ook met de windturbines, het staat buiten kijf dat de gezondheidseffecten van de windturbines bestaan. Maar dat wordt allemaal weggewuifd, ook door de hoogste bestuursrechter van dit land, de Raad van State, en niet op grond van argumenten, maar op grond van zogenaamde normen, op grond van zogenaamde berekeningen. Die slechts op theorieën zijn gebaseerd en niet op de ware feiten.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe betreuren het dat de indiener het vertrouwen in de integriteit van Nederlandse overheidsinstanties lijkt te zijn verloren.	nee
18	Bent u het met me eens dat het realiseren van het windpark in	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe wijzen	nee

	eerste instantie afhangt van de voorwaarde dat mensen niet in hun gezondheid mogen worden aangetast? Dus bij twijfel, of bewezen gezondheidsschade geen windpark Middenbetuwe. Zolang er onvoldoende bekend is of de plaatsing van windturbines nabij bewoning veilig is, dient de overheid goed onderzoek te initiëren, en tot die tijd het zg voorzorgbeginsel toe te passen en van plaatsing van windturbines in de nabijheid van bewoning of te zien.	erop dat er reeds duizenden windturbines op land staan waarbij geen sluitend bewijs bestaat voor gezondheidsschade. Er is dan ook geen reden om, op basis van het voorzorgsbeginsel, af te zien van het opstellen van een MER voor windpark Midden-Betuwe.	
19	Dit vooral gezien de ligging van woonwijken te Zetten, tov het zoekgebied: De wind komt in Nederland voor het grootste deel uit Zuid-Westelijke richting. Laat nu het dorp Zetten precies in die richting tov. het windturbinepark liggen. Dit gegeven zal nog voor veel meer overlast zorgen.	De windrichting en -sterkte worden meegenomen in de berekeningen van het akoestisch onderzoek dat zal worden uitgevoerd t.b.v. het MER. In dit onderzoek worden alle geluidsgevoelige objecten waar geluidshinder kan optreden getoetst aan de wettelijke norm van 47 Lden en 41 Lnight, waarmee de overlast voor omwonenden beperkt blijft. Desondanks is het niet uit te sluiten dat sommige mensen in meer of mindere mate hinder of overlast zullen ervaren.	nee
20	Wat is uw inhoudelijke antwoord op bovengenoemde zaken? Bent u ook bereid verantwoordelijkheid te nemen voor de gezondheid voor uw ingezetenen en op grond van diverse genoemde onderzoeken de besluitvorming over het windpark Middenbetuwe op te schorten tot er meer duidelijkheid is over de genoemde gezondheidseffecten?	Het thema gezondheid heeft, naast o.a. milieuthema's, een eigen plaats in het op te stellen MER. Omdat de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe de zorgen over gezondheidsaspecten serieus nemen wordt voor dit thema bovendien een Gezondheidseffectscreening (GES) uitgevoerd. Op deze wijze menen de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe hun verantwoordelijkheid te nemen voor het in kaart brengen van (eventuele hinderlijke) milieuaspecten van het voornemen. Zie voor de inhoudelijke beantwoording op bovengenoemde zaken beantwoording bij bovenstaande punten van deze reactie.	nee
21	Heeft u al juridisch onderzoek laten doen naar de eventuele aansprakelijkheidsacties van omwonenden richting gemeente cq initiatiefnemers tav van eventueel op te lopen gezondheidsschade?	De gemeenten hebben geen juridisch onderzoek laten doen naar dergelijke acties en achten dit ook niet nodig, gezien het gebrek aan overtuigend bewijs dat de bestaande wettelijke normen voor geluid onvoldoende beschermen tegen (laagfrequent) geluid. Zie voor meer informatie ook de twee hierboven genoemde recente	nee

		artikelen van het RIVM.	
22	Het lijkt mij een goede zaak een landelijk steunpunt omwonenden en gezondheidsschade tgv windturbines in het leven te roepen ten einde het mogelijk te maken overheden die ondanks alle lopende onderzoeken, waarschuwingen etc toch doorgaan met het bouwen van windturbineparken, financieel aansprakelijk te stellen. (ook de initiatiefnemers). Vindt u dit een goed idee? Graag uw reactie.	Gelet op de beantwoording bij punt 21 van deze reactie zien beide gemeenten deze noodzaak niet.	nee
23	Hierbij moeten we er rekening mee houden dat de windturbines in 2013 veel minder hoog waren dan de turbines van heden ten dage. In 2013 was de ashoogte zo'n 90 meter, nu, in 2020 bedraagt de hoogte ruim 200 meter. Hieruit volgt dat het aantal mensen dat ernstige hinder van het laag frequente geluid zal ondervinden veel hoger zal zijn dan 10 %. Dat komt voor het dorp Zetten en omgeving uit op enkele honderden mensen die dag en nacht ernstige hinder van het windturbinepark gaan ondervinden. Kunt u aangeven bij welk aantal ernstig gehinderde personen u zult besluiten tot het niet realiseren van het windturbine park? Stopt u ermee bij 50 ernstig gehinderden, of bij 100 of wellicht bij 25 ernstig gehinderde ingezetenen? Gaat u op grond van de bij u bekende gegevens over de windturbines(de ashoogte) onderzoek laten doen naar het percentage ernstig gehinderde omwonenden op basis van de huidige gegevens?	De geluidsproductie van een windturbine is niet direct gekoppeld aan de grootte (afmetingen) van een windturbine. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe wijzen er daarnaast op dat het hinderpercentage (10%) waarnaar wordt verwezen alleen geldt voor de woningen die precies op, of net buiten, de normgrens van 47dB Lden geluidscontour van windturbines gesitueerd zijn. Het totale percentage gehinderden in de omgeving van het windpark ligt dus aanzienlijk lager. In het akoestische onderzoek t.b.v. het MER wordt het aantal geluidsgevoelige objecten dat op en rond de normgrens wordt belast inzichtelijk gemaakt. Dit gebeurt voor een aantal opstellingsalternatieven die verschillen in opstelling en afmetingen. De resultaten van de milieuonderzoeken zullen medebepalend zijn voor de uiteindelijke keuze voor het Voorkeursalternatief.	nee
24	In het communicatie-en participatieplan windpark Midden - Betuwe staat op bladzijde 2 te lezen: Energie uit de eigen regio is zoveel leuker en beter. Kunt u uitleggen waarom energie uit de eigen regio leuker is dan energie via een windturbine op de Noordzee? Wat is er eigenlijk leuk aan energie? Wat is de meerwaarde ? En wat bedoelt u als u zegt dat energie uit de eigen regio beter is dan de energie van buiten de regio? Heeft de "eigen" energie meer vermogen? Volgt u het adagium: eigen energie eerst?	Gebleken is dat het gebruik van hernieuwbare energie die lokaal wordt opgewekt door middel van een project waar men de mogelijkheid is geboden om (financieel) in te participeren project positieve associaties kan oproepen. Uiteraard zijn dergelijke associaties persoonsgebonden en hoeft niet iedereen dit zo te ervaren.	nee

25	Graag wil ik dat er in het MER aandacht wordt gegeven aan de uitspraak van het Europese Hof van Justitie (juni 2020), waarbij het Hof oordeelde in een zaak rond een Vlaams windpark dat de windturbines moeten worden getoetst aan veel strengere normen voor de effecten op de gezondheid. Deze uitspraak houdt in dat de gezondheidseffecten van een windturbinepark aan veel strengere normen dienen te worden getoetst dan voorheen. Volgens advocaat Peter de Lange mag er alleen een vergunning worden verleend voor een dergelijk park indien de gezondheid van de omwonenden erop zijn minst niet op achteruit gaat. De Groningse hoogleraar Milieurecht Hans Boring stelde in het FD: "Gezien de uitleg van het EU-recht door het hof kun je nu je twijfels hebben bij de jurisprudentie van de Raad van State." Met andere woorden: de Raad van State zou er weleens naast kunnen zitten.	Op 25 juni 2020 (zaak C-24/19) heeft het Europese Hof van Justitie een uitspraak gedaan over Vlaamse milieunormen voor windturbines. Het Hof concludeert dat voor de Vlaamse milieunormen voor windturbines een plan-m.e.r. moet worden gemaakt. Deze uitspraak heeft geen gevolgen voor de Nederlandse algemene regels voor windturbines. In Nederland heeft de Raad van State in 2019 geoordeeld dat voor de Nederlandse algemene regels geen plan-m.e.r.-plicht geldt. Deze algemene regels hebben geen planmatig karakter. Dit oordeel is gebaseerd op de jurisprudentie van het Hof van Justitie. De nieuwste uitspraak van het Hof laat geen breuk in de jurisprudentie zien. De algemene regels van het Activiteitenbesluit Milieubeheer blijven dan ook onverminderd van toepassing.	nee
26	Paragraaf 4.4 van het concept NRD zegt dat om een beeld te geven van de effecten die optreden in relatie tot gezondheid er een GES zal worden uitgevoerd.(gezondheidseffectscreening). Dit om in beeld te brengen wat de werkelijke gezondheidsrisico's zijn rondom enkele milieufactoren, in aanvulling op wettelijke milieunormen of afspraken, die lang niet altijd voldoende zijn om risico's en klachten te vermijden. Niet alleen de feitelijke kwaliteit in de omgeving wordt daarbij in aanmerking genomen, maar ook het aantal blootgestelde mensen. Geluid is een van de milieusegmenten die in het kader van een GES beoordeeld wordt op gezondheidseffecten, aldus het concept NRD. Ik heb hier enkele vragen over: Kunt u in normaal Nederlands aangeven wat u met boven genoemd citaat uit de concept NRD precies bedoelt? Wat gaat er nu precies gebeuren in het kader van GES? U noemt "enkele milieufactoren", welke bedoelt u precies? Over welke afspraken heeft u het ? Wat verstaat u onder "de feitelijke kwaliteit" in de omgeving? Welke milieusegmenten, worden naast geluid, beoordeeld op gezondheidseffecten? Valt onder "geluid" ook het laagfrequent geluid? Over welk gebied heeft u het, wat is de begrenzing, 1000 meter of	Ten behoeve van het MER wordt een akoestisch onderzoek uitgevoerd waarbij tevens cumulatie met andere geluidsbronnen zoals de snelweg en de spoorwegen inzichtelijk wordt gemaakt. De cumulatieve geluidsbelasting van de onderzochte geluidsbronnen wordt bij de Gezondheidseffectscreening omgerekend naar een GES-score per woning, waarbij windturbinelawaai en railverkeerlawaai worden omgerekend naar wegverkeer equivalente geluidsniveaus. Op deze manier krijgt elke maatgevende woning een GES-score. De GES-score is opgebouwd uit 8 klassen, waarbij klassen 2 t/m 6 elk een bereik hebben van 4 dB. Wanneer er sprake is van een cumulatieve geluidsbelasting van 63-67 dB krijgt een woning GES-score 6 en wordt de maximaal toelaatbare cumulatieve geluidsbelasting overschreden. De toegepaste GES methodiek, inclusief de opbouw van klassen en de overschrijding van het maximaal toelaatbare risico vanaf GES-score 6, is conform het	nee

	2000 meter of...?	Handboek Gezondheidseffectscreening van de GGD. De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe verwijzen naar dit handboek voor meer informatie over de GES.	
27	Ik ben het niet eens met uw constatering dat het effect van slagschaduw op de gezondheid met zekerheid verwaarloosbaar is. Ik pleit er derhalve voor ook deze gevolgen van slagschaduw in het op te stellen MER mee te nemen.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe wijzen erop dat er geen aangetoond verband bestaat tussen slagschaduw van moderne turbines in combinatie met de strenge landelijke norm en gezondheidseffecten. Omdat er geen schadelijk effect op de gezondheid kan worden verwacht is slagschaduw dan ook geen milieusegment waarvoor een GES methodiek bestaat. Het milieuaspect slagschaduw wordt wel grondig onderzocht t.b.v het MER. In het uit te voeren slagschaduwonderzoek wordt de jaarlijks te verwachten slagschaduwduur op alle woningen in de nabije omgeving inzichtelijk gemaakt en getoetst aan de wettelijke norm, voor meerdere opstellingsalternatieven met verschillende afmetingen.	nee
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			

R12 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Zetten)	
Datum inspraakreactie:		2 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Zie inspraakreactie R1 (woordelijk gelijke inspraakreactie)	Zie beantwoording inspraakreactie R1	Zie R1.
Conclusie			
Zie conclusie inspraakreactie R1.			

R13 – Particuliere indiener

Naam instantie/indiener:		Particuliere indiener (uit Zetten)	
Datum inspraakreactie:		22 december 2020	
Inspraakreactie:			
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit inspraakreactie</i>	<i>Beantwoording</i>	<i>Aanpassing R&D?</i>
1	Vragen met betrekking tot de aanwijzing van het zoekgebied: • Wat zijn de alternatieven, op welke locatie liggen die? • Op basis van welke argumenten is het aanwijzen van het huidige zoekgebied tot stand gekomen? • Op welke wijze is rekening gehouden met eventuele effecten van een windmolenproject op het dichtst bewoonde gebied, te weten het dorp Zetten en m.n. de woonwijk het Rieshout nabij het zoekgebied? • Waarom is er zo weinig gedaan aan de communicatie met de omwonenden bij het aanwijzen van het zoekgebied • In het concept NRD geeft u aan dat dit windpark een belangrijke bijdrage <u>kan</u> leveren aan de klimaatambitie van beide gemeenten, kunt u aangeven hoe dit wordt onderbouwd?	Zie beantwoording inspraakreactie R1	Zie R1.
2	Het valt op dat de regie, betreffende de ontwikkeling van gezamenlijk “windpark Midden-Betuwe” door de gemeente Overbetuwe bij de buurgemeente Neder-Betuwe is neergelegd, Wat is hiervoor de reden?	Er is geen sprake van dat de regie is neergelegd bij de gemeente Neder-Betuwe. Beide gemeenten trekken samen op in deze ontwikkeling.	Nee
3	Communicatie betreffende het concept NRD loopt via de projectleider van de initiatiefnemers, zij hebben een aanzienlijk belang. Hier rijst de vraag of deze benadering wel objectief kan zijn.	De initiatiefnemers zijn verantwoordelijk voor het participatietraject. De gemeenten zien erop toe dat dit traject op goede wijze wordt uitgevoerd. De uiteindelijke beslissing omtrent de komst van het windpark ligt bij de beide gemeenteraden.	Nee
4	De omgevingsmanager is een vertegenwoordiger van de Gemeente Neder Betuwe. Deze situatie kan leiden tot vermindering in aandacht voor de belangen van de omwonenden die wonen op grondgebied van Overbetuwe, daar waar het dichtst bewoond gebied is gelegen. Hoe borgt de gemeente Over Betuwe het belang van haar inwoners?	De gemeentelijk projectleider werkt in opdracht van beide gemeenten. Er is geen sprake van dat de projectleider uitsluitend een vertegenwoordiger is van de gemeente Neder-Betuwe.	Nee
5	De initiatiefnemer kiest voor een gecombineerde MER procedure. Hierdoor is er voor omwonenden minder gelegenheid om te	Voor de bestemmingsplannen die het beoogde Windpark	Nee

	participeren in de plannen. Waarom wenst de gemeente het tempo te versnellen en de omwonenden daardoor minder in de gelegenheid te stellen te reageren op de plannen?	Midden-Betuwe mogelijk moeten maken, moet een planMER worden opgesteld. Voor de onderbouwing van de omgevingsvergunningaanvragen kiest de initiatiefnemer ervoor om vrijwillig een projectMER op te stellen. De Wet ruimtelijke ordening (Wro) biedt de mogelijkheid om een bestemmingsplan en uitvoeringsbesluiten (waaronder de omgevingsvergunningen) gecoördineerd voor te bereiden, ter inzage te leggen en te verlenen. De gemeenten wensen daarvoor de coördinatieregeling (gecoördineerde voorbereiding) toe te passen op het initiatief als bedoeld in artikel 3.30 Wro. Coördinatie moet op aangeven van Provincie Gelderland verplicht worden toegepast door de gemeenten. Vanwege deze gecoördineerde voorbereiding van de bestemmingsplannen en de omgevingsvergunningen is het niet meer dan logisch dat de te lopen m.e.r.-procedures (planMER en projectMER) gecombineerd worden. Artikel 14.4b wet milieubeheer biedt hier de mogelijkheid toe.	
6	In Nederland is de gemiddelde windrichting Zuid-Westelijk. Het zoekgebied voor windpark Midden-Betuwe is ten Zuidwesten van het dorp Zetten, het dichtst bewoonde gebied rond het zoekgebied, gesitueerd. Het dorp Zetten, m.n. de woonwijk het Rieshout kan hierdoor ernstig hinder van gaan ondervinden dan minder dicht bewoonde gebieden. Hoe gaat het MER-onderzoek rekening houden met de verschillen in bevolkingsdichtheid en de effecten daarop bij het onderzoek?	Het effect van een overheersende windrichting zit verwerkt in de rekenmethode voor geluid (en ook in het softwarepakket GeoMilieu). Voor ontvangerpunten gelegen binnen de afstand 10x (as-hoogte + ontvangerhoogte) gaat de rekenmethode voor windturbines van de Reken- en meetvoorschrift Windturbines uit van meewindcondities in iedere richting. De immissiewaarden worden berekend als ware in alle richtingen rondom het windpark er sprake is van meewindcondities (met een windrichting van het windpark naar de woningen of dorpen). In het MER wordt voor de verschillende milieuthema's	Nee

		getoetst aan de daarvoor geldende Nederlandse normering. Indien deze normering rekening houdt met bevolkingsdichtheid, wordt hier ook in de onderzoeken in het kader van het MER rekening mee gehouden.	
7	Recent onderzoek toont aan dat laagfrequent geluid en de resonantie daarvan, veroorzaakt door windturbines, ernstige overlast en schade aan de gezondheid bij omwonenden kan veroorzaken. Ik verwijs hiervoor naar een rapportage in het tv-programma “1 Vandaag” d.d. 08-12-2020 waarin wordt gesteld dat windmolens vaak te dicht bij woonwijken worden aangelegd. Laagfrequent geluid wordt op grotere afstand waargenomen dan hoogfrequent geluid, aanzienlijk verder dan de in het concept NRD aangegeven 1000 mtr. Hoe gaat het MER-onderzoek genoemde effecten op de woonwijk “het Rieshout” in Zetten onderzoeken?	In oktober 2020 heeft het RIVM een nieuw onderzoek gepubliceerd over de gezondheidseffecten van windturbinegeluid: ‘Health effects related to windturbine sound: an update’. Hieruit blijkt dat er geen eenduidig verband bestaat tussen windturbine geluid en gezondheidseffecten. Ook blijkt uit de studie niet dat laagfrequent geluid van windturbines voor extra hinder zorgt in vergelijking met gewoon geluid. Tevens is het goed om kennis te nemen van een ander recent artikel van het RIVM: ‘Health effects related to wind turbine sound, including low-frequency sound and infrasound’ uit 2018. Hierin wordt onder meer gesteld dat er geen bewijs is dat laagfrequent geluid en infrageluid specifieke effecten hebben, en dat gezondheidseffecten eerder gerelateerd zijn aan ergernis dan aan daadwerkelijke blootstelling. Ten slotte wijzen de gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe de indiener erop dat de Nederlandse wet- en regelgeving betrekking heeft op de mate van hinder, en niet op afstand.	Nee
8	Op welke wijze wordt geluids-reflectie in bebouwd gebied, zoals de wijk “het Rieshout” in Zetten onderzocht?	De geluidsberekeningen worden uitgevoerd conform bijlage 4 bij de Activiteitenregeling milieubeheer. In de berekening wordt rekening gehouden de mate van reflectie van verschillende bodemsoorten. Obstakels worden niet beschouwd in de geluidsberekening, hetgeen resulteert in een worstcase-benadering van het te verspreiden windturbinegeluid.	Nee
9	Op dit moment wordt in Zetten, in de gebieden langs de A15, het geluid van de volgende bronnen waargenomen: • A15	De huidige cumulatieve geluidsbelasting van industrie, spoor- en wegverkeer samen wordt berekend volgens de rekenregels voor cumulatie van verschillende bronnen,	Nee

	• Betuwelijn • Spoor Tiel-Elst/Arnhem Aan de som van bovenstaande geluidsproducenten wordt, in geval realisatie, het geluid van windpark Midden-Betuwe toegevoegd. Op welke wijze wordt de optelsom van geluid binnen het MER-onderzoek onderzocht en verwerkt in de rapportage? Wordt er specifiek gekeken naar het dichtst bewoonde gebied, Zetten, of wordt er een gemiddelde aangegeven?	zoals onder andere uiteengezet in hoofdstuk 4 van bijlage 4 bij de Activiteitenregeling milieubeheer. De verschillende geluidsbronnen worden daarbij omgerekend naar 'equivalente geluidsniveaus' alvorens te worden opgeteld. Ook de geluidsbelasting als gevolg van de windturbines kan door middel van een rekenregel worden omgerekend naar equivalente geluidsniveaus, waarna deze toevoeging kan worden opgeteld bij de huidige geluidsbelasting. Zo wordt de cumulatieve geluidsbelasting inclusief de windturbines berekend voor maatgevende toetspunten.	
10	Uit onderzoek blijkt dat mensen die in de buurt van windturbines wonen veelvuldig kampen met gezondheidsklachten. Ik verwijs hiervoor naar het programma Argos van de VPRO, d.d. 26-9-2020. ○ Hoe kijkt de gemeente aan tegen deze recente uitkomsten? ○ Op welke wijze gaat de gemeente Overbetuwe rekening houden met de resultaten uit deze onderzoeken? ○ Op welke wijze worden deze onderzoeksresultaten verwerkt in de MER?	Zie beantwoording bij punt 7.	Nee
11	Het plaatsen van windmolens geeft een aanzienlijke wijziging van het landschap. Op welke wijze wordt de z.g. horizonvervuiling in de MER verwerkt?	Op voorhand is aan te nemen dat er een impact zal zijn op landschappelijke waarden. In het MER zal onderzocht worden hoe groot deze impact is en wat de gevolgen daarvan zijn. Aan de hand van een analyse wordt door een landschapsarchitect een beoordeling gegeven betreffende de impact op het landschap. De daarvoor te hanteren beoordelingscriteria zijn: - Invloed op ruimtelijke kenmerken van het landschap - Invloed op maat, schaal en inrichting van het landschap - Invloed op cultuurhistorische waarden van het landschap - Visuele interferentie met andere windturbine(s) - Beleving windturbine(s) in het landschap	Nee

12	Het omliggende gebied rond het zoekgebied heeft enorme verschillen in inrichting, deels gaat het om landbouw- en veehouderij en natuurgebied, een ander (kleiner) deel betreft bewoond gebied. Bij het vaststellen geeft dit een vertekend beeld als er met gemiddelden wordt gerekend. Op welke wijze worden deze verschillen, per deelgebied, duidelijk gemaakt?	Onduidelijk is op wat voor berekeningen en gemiddelden indiener doelt. Zoals eerder aangegeven wordt bij geluidsberekeningen rekening gehouden met de reflectiewaarde van de bodem. Voor externe veiligheidsberekeningen worden de relevante objecten beschouwd, ongeacht het gebied waarin deze zich bevinden. Bij de slagschaduwberekeningen wordt de slagschaduwduur ter plaatste van gevoelige objecten inzichtelijk gemaakt, ongeacht het gebied waarin deze zijn gelegen.	Nee
13	Wetenschappelijk onderzoek van de Universiteit van Amsterdam uit december 2019 (onderzoeksrapport “Windturbines, zonneparken en woningprijzen”) laat een waardedaling zien van woningen in de nabijheid van windparken met gemiddeld 5% tot 10% of soms meer. Ook toont dit onderzoek aan dat hoe hoger de molens zijn (tiphoogte van boven de 150 meter) hoe groter de waardedaling van een woning is. De huidige tiphoogtes van de moderne molens zijn vele malen hoger dan in het verleden. Ook in het geval van windpark Midden-Betuwe wordt gesproken over tiphoogtes tussen 180 tot 232 meter. Hoe gaat de gemeente Overbetuwe de planschade vergoeden voor de direct omwonende. De waarde van mijn huis, ca. 400.000 Euro, dat betekent dat ik schade leidt van minimaal 20.000 Euro bij 5% waardedaling. De toekomst zal leren of de genoemde waardedaling nog hoger komt te liggen. Hoe wordt deze schade door de gemeente vergoed?	Er kan sprake zijn van waardevermindering (planschade) indien het nieuwe planologische regime nadeliger wordt ten opzichte van het eerdere regime voor de omwonenden. Dit kan zich voordoen wanneer er sprake is van vermindering van het woon- en leefgenot of wanneer nieuwe planologische beperkingen worden gesteld aan het gebruik of de bouwmogelijkheden van het onroerend goed. Voor het bepalen van de vraag of voor individuele gevallen sprake is van planschade, en (zo ja) hoe groot de omvang van deze schade is, kent de Wet ruimtelijke ordening (Wro) een aparte procedure. Indien men denkt in aanmerking te komen voor planschade kan men binnen 5 jaar na het onherroepelijk worden van de bestemmingsplannen bij de colleges van Burgemeesters en Wethouders een aanvraag voor een tegemoetkoming in schade doen. Daarnaast verwachten de gemeenten van de initiatiefnemers een proactieve houding wanneer het aankomt op afspraken over de vergoeding.	Nee
13	Naast schade voor omwonenden kan er aanzienlijke schade voor plant en dier, bv trekvogels e.d. Kunt u aangeven op welke wijze dit wordt onderzocht en, belangrijker nog, voorkomen?	Ten behoeve van het MER worden ecologische onderzoeken uitgevoerd. In deze onderzoeken wordt aandacht besteed aan de mogelijk te verwachten gevolgen van windturbines op vogels en vleermuizen. In dit kader worden ook diverse veldwerkrondes uitgevoerd	Nee

		die zich toespitsen op vogels (waaronder watervogels) en vleermuizen en de foerageer- en trekroutes van deze soortengroepen. De uitkomsten van dit ecologisch onderzoek zullen worden verwerkt in een natuuronderzoek, waarin tevens eventuele te treffen mitigerende maatregelen worden voorgesteld. Het natuuronderzoek wordt opgenomen als bijlage van het MER.	
14	De eventuele ontwikkeling van windpark Midden-Betuwe gaat gepaard met veel onzekerheden en vragen van bewoners in de directe omgeving van het zoekgebied. Als bewoner van de gemeente Overbetuwe verwacht ik optimale inzet t.a.v. borgen van gezondheid en welzijn van haar bewoners. Daarnaast verwacht ik dat eventuele schade, in welke vorm dan ook, ruimhartig zal worden vergoed.	De gemeenten Neder-Betuwe en Overbetuwe nemen dit ter kennisneming aan en zullen indiener op de hoogte houden van de plannen.	Nee
Conclusie			
Bovenstaande inspraakreactie leidt niet tot aanpassing van de reikwijdte en het detailniveau van het CombiMER.			